

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

«ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ»

Στόχος

Να γνωρίσουν οι μαθητές ένα μικρό δείγμα γραφής του Ν.Λαπαθιώτη, το οποίο συνδυάζει τη μελαγχολική διάθεση και τις λυρικές υποβλητικές εικόνες με δύο αγαπημένα ποιητικά θέματα: το φεγγάρι και τη μοναξιά του Ποιητή

Θεματικά κέντρα

- Η μοναξιά και η μελαγχολική διάθεση του Ποιητή
- Η λυρική υποβλητικότητα του ποιήματος

Αφόρμηση

«Την εικόνα του ποιητικού ανθρώπου, ωραίου, νέου, κομψού, ανοιγμένου προς ό,τι μπορεί να δώσει σε μια τρυφερή καλλιτεχνική ευασθησία η ζωή, τότε την πραγμάτων, με τον πιο μεστό τρόπο, ο Λαπαθιώτης. Λιγόστιγμη πάντα για τον άνθρωπο δόξα, κάποτε και για τον ποιητή, ακόμη και τον τρανότερο. Η φήμη τον έζωνε κιόλας, μ' εκείνη την αίγλη την τόσο μεθυστική για ένα ιδίως· ήτανε κιόλας ο «Λαπαθιώτης»» Άρης Δικταίος, Ναπολέων Λαπαθιώτης (Η Ζωή του-το έργο του)εκδ. Γνώση, 1984 σ.38

Ερμηνευτική προσέγγιση

- ✓ το ποίημα συνδυάζει λυρικές υποβλητικές εικόνες με ρομαντική, μελαγχολική διάθεση από την πλευρά του ποιητικού υποκειμένου. **Αντιπροσωπεύει** χαρακτηριστικά την ατμόσφαιρα και την τεχνοτροπία πολλών **μεσοπολεμικών ποιητών**, τα ποίηματα των οποίων μοιάζουν, στην πλειονότητά τους να είναι σκηνοθετημένα στο ίδιο φόντο: θαμπά τοπία, δύση, νύχτα, φεγγάρι, ένα καράβι μέσα στον ορίζοντα, αποτυπώνοντας κοινές ή παραπλήσιες συναισθηματικές καταστάσεις: ερωτική απογοήτευση, μοναξιά, ψυχικό πόνο κ.α. και αποδίδοντας σχεδόν με πανομοιότυπο τρόπο την ψυχολογία του ποιητικού υποκειμένου του, το οποίο τις περισσότερες φορές ταυτίζεται με το εγώ τους. Ο Λαπαθιώτης είναι ένας από τους πιο αναγνωρισμένους και σημαντικούς ελάσσονες ποιητές με έκδηλη ποιητική συγγένεια τόσο με τους παλαιότερους συμβολιστές ποιητές (Κ.Χατζόπουλο, Λ.Πορφύρα) όσο και τους ποιητές της νεότερης γενιάς (Καρυωτάκη, Μ.Πολυδούρη, Κ.Ουράνη κ.α.
- ✓ **μορφολογικό ενδιαφέρον ποιήματος**: δίστιχες στροφές, οι οποίες καταλήγουν πάντα στην ίδια ομοιοκατάληκτη επωδó: «*τίποτ' άλλο*», η οποία υπογραμμίζει τη δραματική **απουσία** του αγαπημένου προσώπου
- ✓ όλη η περιρρέουσα ατμόσφαιρα του ποιήματος διαδραματίζεται γύρω από την ερωτική μελαγχολία – *ένα φεγγάρι πράσινο μεγάλο, που λάμπει μες στη νύχτα* και τη μοναξιά του ποιητικού υποκειμένου – *μια φωνή που*

γρικιέται μες στο σάλο-, οι οποίες διαπερνούν κάθε του αίσθημα και του αφήνουν μια πικρή γεύση νοσταλγίας και θλίψης από τον οριστικό αποχωρισμό από το αγαπημένο πρόσωπο – Πέρα μακριά κάποιο στερνό σινιάλο του караβιού που φεύγει / Και μόνο ένα παράπονο μεγάλο, στα βάθυ του μυαλού του.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ζυλ Λαφόργκ, «Μοιρολόι φεγγαριού στην επαρχία»

2. Στο φεγγαράκι –ωιμέ- το νέο,

κι αν πιάσει ο έρωτας δε ζει.

θυμάσαι, βράδυ ήταν ωραίο

και το κυττάζαμε μαζί.

Μ.Μαλακάσης, «Τραγουδάκι»

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς αιτιολογείται το παράπονο του ποιητή; Συνδέστε την απάντησή σας με τη γενική ατμόσφαιρα του ποιήματος

2. Γράψτε με δικό σας τρόπο την ιστορία που αφηγείται ελλειπτικά ο ποιητής.

3. Αφού διαβάσετε το ποίημα «Τελευταίο ταξίδι» του Κ.Καρυωτάκη, να διαγράψετε την ψυχική ατμόσφαιρα των δύο ποιημάτων

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΑΞΙΔΙ

Καλό ταξίδι, άλαργινò καράβι μου, στοῦ ἀπείρου
καὶ στῆς νυχτὸς τὴν ἀγκαλιά, μὲ τὰ χρυσά σου φῶτα!
Νά 'μουν στὴν πλώρη σου ἤθελα, γιὰ νὰ κοιτάζω γύρου
σὲ λιτανεία νὰ περνοῦν τὰ ὀνείρατα τὰ πρῶτα.

Ἡ τρικυμία στὸ πέλαγος καὶ στὴ ζωὴ νὰ παύει,
μακριὰ μαζί σου φεύγοντας πέτρα νὰ ρίχνω πίσω,
νὰ μοῦ λικνίζεις τὴν αἰώνια θλίψη μου, καράβι,
δίχως νὰ ξέρω ποῦ μὲ πᾶς καὶ δίχως νὰ γυρίσω!

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ(1888 - 1944)

Ο Ναπολέων Λαπαθιώτης γεννήθηκε το 1889. Εμφανίστηκε στα γράμματα πολύ νωρίς. Η ποίησή του είναι παραδοσιακή και ξεχωρίζει για τη μελαγχολική της διάθεση και την έντονη μουσικότητά της.

Ο Λαπαθιώτης ήταν ένας τύπος μποέμ της εποχής του, πολλές φορές αυτοσαρκαστικός και πεσιμιστής. Ο πόλεμος του '40 τον βρίσκει εξαθλιωμένο από τη φτώχεια και από τη μακρόχρονη χρήση ναρκωτικών.

Τέσσερα χρόνια αργότερα, στις 7 Γενάρη του 1944 δίνει τέλος στη ζωή του με περίστροφο. Σύμφωνα με επιθυμία του, έμεινε άταφος περίπου τρεις μέρες, για το φόβο της νεκροφάνειας...

Ο Ναπολέων Λαπαθιώτης γεννήθηκε στις 31 Οκτωβρίου του 1888 στην Αθήνα. Ήταν μοναχοπαίδι. Ο πατέρας του ήταν έντονα πολιτικοποιημένος και συμμετείχε ενεργά στις αντιπρικοδικές διαδηλώσεις της εποχής. Το 1896 η οικογένεια μετακομίζει στο Ναύπλιο (εξ' αιτίας της μεταθέσεως του πατέρα του ποιητή, ο οποίος ήταν αξιωματικός του πυροβολικού). Ο Ναπολέων διδασκόταν τα μαθήματα του δημοτικού στο σπίτι. Το 1897 κηρύσσεται ο ελληνοτουρκικός πόλεμος και ο πατέρας του φεύγει για το μέτωπο στην Ήπειρο. Ο Ναπολέων με την μητέρα του γυρνούν ξανά στην Αθήνα. Την εποχή αυτή ξεκινάει και τη συνεργασία του με το περιοδικό *"Διάπλασις Των Παιδών"*.

Το 1899 γράφεται στο *"Εθνικό Λύκειο"*, όπου γνωρίζει τον Σπύρο Τρικούπη και συνδέεται φιλικά μαζί του για πολλά χρόνια. Έχει αρχίσει ήδη να γράφει ποιήματα (κυρίως σε 15σύλλαβους) και εκδίδει και μία μικρή συνδρομητική εφημερίδα. Παράλληλα ξεκινά κι ένα μυθιστόρημα, που όμως έμεινε ανολοκλήρωτο (*"Οι Περιπέτειες του Κωνσταντίνου Λαβρέ"*). Το 1901 τυπώνεται το θεατρικό του *"Νέρων ο Τύρρανος"* και αλλάζει σχολείο. Στο πιάνο έχει δασκάλα την Αθηνά Σερεμέτη στο σπίτι της οποίας γνωρίζει πολλούς διανοούμενους της εποχής. Το 1903 ο πατέρας του εκλέγεται βουλευτής Τυρνάβου. Το 1905 γράφεται στο Πανεπιστήμιο, στη Νομική Σχολή ενώ ταυτόχρονα εμφανίζεται και λογοτεχνικά μέσα από το περιοδικό *"Νουμάς"*. Το 1907 μαζί με άλλους εκδίδει το περιοδικό *"Ηγησώ"*, στις στήλες του οποίου δημοσιεύονται πολλά ποιήματά του. Το 1908 γνωρίζεται με τον Κ. Χρηστομάνο και τον Άγγελο Σικελιανό ενώ συνεχίζει να γράφει ποιήματα μονόπρακτα και πεζά. Δημοσιεύει ποιήματά του στο περιοδικό *"Ελλάδα"*. Το 1909 τελειώνει το Πανεπιστήμιο και κατατάσσεται στο στρατό ενώ την ίδια χρονιά ο πατέρας του ορκίζεται υπουργός των Στρατιωτικών. Το 1911 ο πατέρας του φυλακίζεται από την κυβέρνηση [Βενιζέλου](#). Το 1912 ξεσπούν οι Βαλκανικοί πόλεμοι. Παρουσιάζεται και πάλι στρατιώτης. Το 1914 δημοσιεύει στο *"Νουμά"* το περίφημο [ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ](#), το οποίο προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις. Το 1916 ο πατέρας του προσχωρεί στο κίνημα του Βενιζέλου. Τον μεγάλο πολιτικό γνωρίζει ο ποιητής την ίδια χρονιά. Δημοσιεύει το ποίημά του *"Κραυγή"* στον *"Ριζοσπάστη"*. Ακολουθεί τον πατέρα του στην Αίγυπτο ως διερμηνέας με το βαθμό του ανθυπολοχαγού. Ένα χρόνο αργότερα γνωρίζει εκεί τον [Καβάφη](#). Επιστρέφει στη Αθήνα όπου διατηρεί για τρία χρόνια τη θέση του διερμηνέα στην Επιτελική Υπηρεσία. Από αυτήν την εποχή ο τρόπος ζωής του αλλάζει. Κυκλοφορεί όλο και περισσότερο τη νύχτα ενώ τη μέρα κλείνεται στο σπίτι του (ήδη μένει σε ιδιόκτητο σπίτι στα Εξάρχεια). Το 1924 ασχολείται ιδιαίτερος με την ποίηση και την προσωπικότητα του Κ. Π. Καβάφη. Τον ίδιο χρόνο ξεκινά και τη συνεργασία του με το περιοδικό *"Μπουκέτο"*. Το 1925 εκδίδει την εφημερίδα *"Καλλιτεχνική και Φιλολογική Ζωή"*, η

οποία όμως σταμάτησε στο τρίτο τεύχος. Το 1927 ασπάζεται την κομμουνιστική ιδεολογία και αρχίζει να το δημοσιοποιεί. Με [κείμενο](#) του την Πρώτη Μαΐου του 1927 προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών ζητάει τη διαγραφή του από το θρησκευτικό ποίμνιο. Το 1930 αρχίζει τη συνεργασία του με τη "*Νέα Εστία*". Εξακολουθεί τις ιδιόρρυθμες νυχτερινές του εξόδους. Ένα χρόνο αργότερα επισκέπτεται τον Καβάφη που είναι άρρωστος. Το 1937 πεθαίνει η μητέρα του. Βυθίζεται στη θλίψη. Το 1939 τυπώνει την πρώτη του ποιητική συλλογή, ενώ αρχίζει να έχει έντονα οικονομικά προβλήματα. Το 1940, ο πόλεμος τον βρίσκει οικονομικά και ψυχικά εξαθλιωμένο. Είναι βυθισμένος στη φτώχεια και εξουθενωμένος από τη μακροχρόνια χρήση ναρκωτικών. Για να επιβιώσει αρχίζει να πουλά την πλούσια βιβλιοθήκη του και προσωπικά του αντικείμενα. Το 1943 ετοιμάζεται να εκδώσει τη δεύτερη ποιητική του συλλογή και ενώ είχαν γίνει οι ετοιμασίες και είχε υπογραφεί το συμβόλαιο, την τελευταία στιγμή, η έκδοση ματαιώθηκε για άγνωστους λόγους. Έχει αρχίσει να ανακοινώνει στους φίλους του την πρόθεσή του να αυτοκτονήσει. Αποκτά σύνδεσμο με τον αντάρτικο στρατό του Ε.Λ.Α.Σ. και καλεί μία ομάδα ελασσιτών στο σπίτι του, όπου τους παραδίδει τα όπλα του πατέρα του. Στις 7 Γενάρη του 1944 δίνει τέλος στη ζωή του με περίστροφο. Σύμφωνα με δική του επιθυμία, έμεινε άταφος περίπου τρεις ημέρες, για το φόβο της νεκροφάνειας. Τα έξοδα της κηδείας καλύφθηκαν από έρανο μεταξύ των φίλων του λογοτεχνών...

[Ads by CouponDropDown](#)

ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Ποιητής και πεζογράφος, ίσως η σημαντικότερη λογοτεχνική φωνή, που ανέδειξε η γενιά του '20 και από τους πρώτους, που εισήγαγαν στοιχεία του μοντερνισμού στην ελληνική ποίηση. Επηρέασε πολλούς από τους κατοπινούς ποιητές (Σεφέρης, Ρίτσος, Βρεττάκος) και με την αυτοκτονία του δημιούργησε φιλολογική μόδα, τον Καρυωτακισμό, που πλημμύρισε τη νεοελληνική ποίηση.

Γεννήθηκε στην Τρίπολη στις [30 Οκτωβρίου](#) 1896 και ήταν γιος του νομομηχανικού Γεωργίου Καρυωτάκη από τη Συκιά Κορινθίας και της Κατήγκως Σκάγιαννη από την Τρίπολη. Ήταν ο δευτερότοκος της οικογένειας. Είχε μία αδελφή ένα χρόνο μεγαλύτερή του, τη Νίτσα, και έναν αδελφό μικρότερο, το Θάνο, που γεννήθηκε το 1899 και σταδιοδρόμησε ως τραπεζικός υπάλληλος.

Λόγω της εργασίας τού πατέρα του, η οικογένειά του αναγκαζόταν να αλλάζει συχνά τόπο διαμονής. Έζησαν στη Λευκάδα, την Πάτρα, τη Λάρισα, την Καλαμάτα, το Αργοστόλι, την Αθήνα (1909-1911) και τα Χανιά, όπου έμειναν ως το 1913. Από τα

εφηβικά του χρόνια δημοσίευε ποιήματά του σε παιδικά περιοδικά, ενώ το όνομά του αναφέρεται και σε διαγωνισμό διηγήματος του περιοδικού «Διάπλαση των Παίδων». Σε ηλικία 17 ετών ερωτεύεται την χανιώτισσα Άννα Σκορδύλη, μια σχέση που θα τον σηματοδέψει.

Το 1917 αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του [Πανεπιστημίου Αθηνών](#) με λίαν καλώς. Στην αρχή επιχείρησε να ασκήσει το επάγγελμα του δικηγόρου, ωστόσο η έλλειψη πελατείας τον ώθησε στην αναζήτηση θέσης δημοσίου υπαλλήλου. Διορίστηκε στη Νομαρχία Θεσσαλονίκης, ενώ μετά την οριστική απαλλαγή του από τον Ελληνικό Στρατό για λόγους υγείας, τοποθετήθηκε σε διάφορες δημόσιες υπηρεσίες, μεταξύ των οποίων οι νομαρχίες Σύρου, Άρτας και Αθήνας. Απεχθανόταν τη δουλειά του και δεν ανεχόταν την κρατική γραφειοκρατία, εξού και οι πολλές μεταθέσεις του.

Η πρώτη ποιητική συλλογή του «Ο Πόνος των Ανθρώπων και των Πραγμάτων», δημοσιεύτηκε το Φεβρουάριο του 1919 και δεν έλαβε ιδιαίτερα θετικές κριτικές. Τον ίδιο χρόνο εξέδωσε το σατιρικό περιοδικό «Η Γάμπα», η κυκλοφορία του οποίου όμως απαγορεύτηκε έπειτα από έξι τεύχη κυκλοφορίας. Η δεύτερη συλλογή του, υπό τον τίτλο «Νηπενθή», εκδόθηκε το 1921.

Την ίδια περίοδο συνδέθηκε με την ποιήτρια [Μαρία Πολυδούρη](#), συνάδελφό του στη Νομαρχία Αττικής, παρόλο που δεν είχε ξεχάσει την πρώτη αγάπη, την Άννα Σκορδύλη, η οποία [στο](#) μεταξύ είχε παντρευτεί. Η Πολυδούρη του προτείνει να παντρευτούν, παρότι γνώριζε ότι έπασχε από σύφιλη. Το 1924 ταξίδεψε στο εξωτερικό και επισκέφθηκε την Ιταλία και τη Γερμανία. Το Δεκέμβριο του 1927 εκδόθηκε η τελευταία ποιητική συλλογή του, με τίτλο «Ελεγεία και Σάτιρες».

Το Φεβρουαρίου του 1928 αποσπάστηκε στην Πάτρα και λίγο αργότερα στην Πρέβεζα. Η αλληλογραφία του με συγγενείς του την περίοδο αυτή αναδεικνύει την απόγνωση του Καρυωτάκη για την επαρχιακή ζωή και τη μικρότητα της τοπικής κοινωνίας. Στις [20 Ιουλίου](#) πήγε στο Μονολίθι και αποπειράθηκε επί δέκα ώρες να αυτοκτονήσει, προσπαθώντας μάταια να πνιγεί. Την επόμενη μέρα ([21 Ιουλίου](#)) αγόρασε ένα περίστροφο κι επισκέφτηκε ένα καφενείο της Πρέβεζας. Αφού πέρασε λίγες ώρες μόνος του καπνίζοντας, πήγε σε μια παρακείμενη παραλία, τον Άγιο Σπυρίδωνα και έθεσε τέλος στη ζωή του κάτω από έναν ευκάλυπτο. Στην τσέπη του η αστυνομία βρήκε ένα σημείωμα, που εξηγούσε τους λόγους της αυτοκτονίας του:

Εκτός από το ποιητικό του έργο, ο Καρυωτάκης έγραψε επίσης πεζά, ενώ μας άφησε και μεταφράσεις ξένων λογοτεχνών. Ποιήματά του έχουν μελοποιησει συνθέτες και συγκροτήματα, όπως ο Μίκης Θεοδωράκης, τα «Υπόγεια Ρεύματα», η Λένα Πλάτωνος, ο Μίμης Πλέσσας, ο Γιάννης Σπανός, ο Γιάννης Γλέζος και ο Νίκος Ξυδάκης.

Η ποίηση του Καρυωτάκη δεν έχει ίχνος φιλολογίας, αισθηματισμού και φιλαρέσκειας, που υπάρχει σε αφθονία στους παλιότερους ποιητές. Αποπνέει την αίσθηση του μάταιου, του χαμένου, η στάση του είναι αντιηρωική και αντιδανική. Ο Καρυωτάκης γράφει ποιήματα για το άδοξο, το ασήμαντο, ακόμα και το γελοίο, ως διαμαρτυρία, που φθάνει στο σαρκασμό.

Κ.Γ.ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα

ΣΤΟΧΟΙ:

- να γνωρίσουν οι μαθητές την ποίηση της γενιάς του Μεσοπολέμου μέσα από την ποιητική γραφή του αξιότερου εκπροσώπου της
- να γνωρίσουν ένα αντιπροσωπευτικό ποίημα του Καρυωτάκη
- να παρατηρήσουν την αλλαγή της στιχουργικής μορφής ανάμεσα σε δύο ποιήματα που ανήκουν στην ίδια ποιητική συλλογή («Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα», «Το βράδυ»). Να εξετάσουν τις διαφοροποιήσεις που επιφέρει κάθε στιχουργική μορφή στο περιεχόμενο και να αντιληφθούν ότι αυτό το ποίημα μπορεί να θεωρηθεί ως νεωτερικό – για την εποχή του - δημιούργημα

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:

«Όλα εκείνα τα ποιήματα που αγαπούσα πριν ακόμα συζητηθεί η αξία της ποιήσεως αυτής, εξακολουθούν να με συγκινούν και να μου αρέσουν. Ο ποιητής που έγραψε τα διάφορα που τιτλοφορούνται «Γραφιάς», «Μίσθια δουλειά», «Ένα σπιτάκι απόμερο», «Κριτική», «Παιδικό», «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα», «Αποστροφή», «Μιχαλιόση», «υποθήκαι», «Μικρά ασυμφωνία σε α μείζον», «Σταδιοδρομία», «Εμβατήριο πένθιμο και κατακόρυφο» ήταν χωρίς αμφιβολία ένας αληθινός ποιητής...» Τ. Μαλάμος

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Η ερωτική ατμόσφαιρα που δημιουργεί ένα όμορφο καλοκαιρινό βράδυ και η δυσκολία του ποιητικού υποκειμένου να ανταποκριθεί θετικά σε αυτήν.

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

- ✓ Το ποίημα ανήκει στη συλλογή «Ελεγεία και Σάτιρες» στην οποία συναιρούνται ο θρήνος και ο σαρκασμός, η λύπη και η χαρά, ο πόνος και η αισιοδοξία.
- ✓ «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα»: η παρομοίωση με την οποία ξεκινά το ποίημα και η οποία στοιχειοθετεί και τον τίτλο του εκφράζει με τον πιο εύγλωττο τρόπο το ερωτικό κάλεσμα και την ερωτική επιθυμία, τα στοιχεία ακριβώς που ακυρώνονται στην τελευταία στροφή.
- ✓ Ο ελεύθερος στίχος σε αρκετά σημεία παρουσιάζει ομοιοκαταληξία: αυτό – παλτό, περιπτό – αυτό – ονειρευτό που δίνουν ρυθμό στο ποίημα
- ✓ Οι εικόνες στήνονται με μεγάλη δεξιοτεχνία από τον ποιητή, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει και το στοιχείο της **συναισθησίας** «κάποια χρυσή λεπτότατη / στους δρόμους ευωδιά» όπου οι αισθήσεις της όρασης και της όσφρησης

συναιρούνται. Το φαινόμενο της συναισθησίας εισάγει στην ποίηση με τις *Ανταποκρίσεις* ο Μποντλέρ, ο Γάλλος ποιητής από τον οποίο επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό ο Καρυωτάκης.

- ✓ «*Ηλεκτρισμένη από φιλήματα/ θα 'λεγες την ατμόσφαιρα*»: υπάρχει μια έντονη ερωτική διάθεση στο ποίημα ηλεκτρισμένη
- ✓ Οι δύο στροφές του ποιήματος έχουν **διαφορετικό ύφος**. Στην πρώτη υποβόσκει κάποια ειρωνική διάθεση του Καρυωτάκη με την έκφραση μιας **αμφιθυμίας** απέναντι στο όμορφο βράδυ. Αυτή η διάθεση δηλώνεται κυρίως με τη φράση «*αιφνίδια καλοσύνη*», με το παρενθετικό «*θα 'λεγες*», και φυσικά με την τελευταία πρόταση «*Η σκέψις, τα ποιήματα, / βάρος περιττό*». Η τελευταία αυτή αναφορά μάλιστα δείχνει τη διάσταση ανάμεσα στην ποίηση και τη ζωή, που φαίνεται ότι απασχολεί γενικότερα τον Καρυωτάκη στην ποίησή του
- ✓ Η δεύτερη στροφή αρχίζει με μια πολύ **δυνατή μεταφορά** «*Έχω κάτι σπασμένα φτερά*» που δίνει το στίγμα της ψυχικής διάθεσης του ποιητή. Σε αυτήν την στροφή όλα πια είναι καθαρά και όλα μοιάζουν δίχως νόημα.
- ✓ «*για ποιαν ανέλπιστα χαρά, / για ποιες αγάπες, / για ποιο ταξίδι ονειρευτό*»: τα ερωτήματα που τίθενται από τον ποιητή μένουν αναπάντητα και αισθητοποιούν το τραγικό αδιέξοδο του ποιητή που δε βρίσκει πλέον νόημα σε τίποτα. "*Κάθε πραγματικότης μου είναι αποκρουστική*" γράφει αλλού και αλλού αναρωτιέται απελπισμένος «*Του κόσμου πια δεν είναι ουτ' ένα / πράγμα σ' εμάς αγαπητό / που να το βλέπουμε και να 'ναι δικαιολογία της ζωής*;»
- ✓ η **φαινομενική αντίθεση** ανάμεσα στις δύο στροφές καθιστά πιο δραστικό το περιεχόμενο της δεύτερης και πιο έντονο το συναίσθημα της ματαίωσης. Η χρήση του **α' προσώπου** με την εξομολογητική του ειλικρίνεια οξύνει τη δύναμη της βιωματικής κατάθεσης, ενώ ο **ελεύθερος στίχος** του απελευθερώνει περισσότερο την (αυτο)κριτική διάθεση του ποιητή και δένει με την τολμηρότερη εκφραστική και θεματική του ποιήματος.

Παράλληλα κείμενα

[Ένα σπιτάκι]

«Ένα σπιτάκι απόμερο στο δέιλι, στον ελαιώνα,
μια καμαρούλα φτωχική, μια βαθιά πολυθρόνα,
μια κόρη που στοχαστικά τον ουρανό κοιτάει,
ω μια ζωή που χάνεται και με τον ήλιο πάει»

(Σάββατο βράδυ)

«Σάββατο βράδυ: ανοίγουνε στο δρόμο σα λουλούδια
οι απλές καρδιές, παθητικά ν' ανέβουνε τραγούδια
που τη χαρά ή του απαλού έρωτα ψάλλουν πόνο,
ενώ για μένα η εβδομάδα ετελείωσε και μόνο.»

ερωτήσεις

1. Αφού διαβάσετε και τα δύο ποιήματα που σας δίνονται να αποδώσετε την ψυχική διάθεση του ποιητή που δίνεται αντιστικτικά προς τις εικόνες των τριών ποιημάτων
2. Ποια στάση κρατά ο Ποιητής απέναντι στο όμορφο καλοκαιρινό βράδυ που είναι «*Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα*»

Στις 20 Ιουλίου πηγαίνει στο Μονολίθι και γυμνός πέφτει στην θάλασσα προσπαθώντας - επί δέκα ώρες - να πνιγεί, μάταια όμως γιατί ήταν καλός κολυμβητής. Το πρωί της 21, γυρνώντας σπίτι του, πίνει ήρεμος το γάλα που του προσφέρει η σπιτονοικοκυρά του, ξαναφεύγει, αγοράζει ένα περιστρόφο και πάει σ' ένα καφεενεδάκι, όπου φυτεύει μια σφαίρα στην καρδιά του. Στην τσέπη του βρίσκεται το τελευταίο σημείωμά του .

Η ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Είναι καιρός να φανερώσω την τραγωδία μου. Το μεγαλύτερο μου ελάττωμα στάθηκε η αχαλίνωτη περιέργειά μου, η νοσηρή φαντασία και η προσπάθειά μου να πληροφορηθώ για όλες τις συγκινήσεις, χωρίς τις περισσότερες, να μπορώ να τις αισθανθώ. Τη χυδαία όμως πράξη που μου αποδίδεται τη μισώ. Εζήτησα μόνο την ιδεατή ατμόσφαιρά της, την έσχατη πικρία. Ούτε είμαι ο κατάλληλος άνθρωπος για το επάγγελμα εκείνο. Ολόκληρο το παρελθόν μου πείθει γι' αυτό. Κάθε πραγματικότητά μου ήταν αποκρουστική.

Είχα τον ίλιγγο του κινδύνου. Και τον κίνδυνο που ήρθε τον δέχομαι με πρόθυμη καρδιά. Πληρώνω για όσους, καθώς εγώ, δεν έβλεπαν κανένα ιδανικό στη ζωή τους, έμειναν πάντα έρμαια των δισταγμών τους, ή εθεώρησαν την ύπαρξη τους παιχνίδι χωρίς ουσία. Τους βλέπω να έρχονται ολοένα περισσότεροι μαζί με τους αιώνες. Σ' αυτούς απευθύνομαι.

Αφού εδοκίμασα όλες τις χαρές !!! είμαι έτοιμος για έναν ατιμωτικό θάνατο. Λυπούμαι τους δυστυχισμένους γονείς μου, λυπούμαι τα αδέρφια μου. Αλλά φεύγω με το μέτωπο ψηλά. Ημουν άρρωστος.

Σας παρακαλώ να τηλεγραφήσετε, για να προδιαθέσω την οικογένειά μου, στο θείο μου Δημοσθένη Καρυωτάκη, οδός Μονής Προδρόμου, πάροδος Αριστοτέλους, Αθήνας.

Κ.Γ.Κ.

[Υ.Γ.] Και για ν' αλλάξουμε τόνο. Συμβουλεύω όσους ξέρουν κολύμπι να μην επιχειρήσουνε ποτέ να αυτοκτονήσουν δια θαλάσσης. Όλη νύχτα απόψε επί δέκα ώρες, εδερνόμουν με τα κύματα. Ηπια άφθονο νερό, αλλά κάθε τόσο, χωρίς να καταλάβω πώς, το στόμα μου ανέβαινε στην επιφάνεια. Ωρισμένως, κάποτε, όταν μου δοθεί η ευκαιρία, θα γράψω τις εντυπώσεις ενός πνιγμένου.

Κ.Γ.Κ.

Κ.Γ.ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ποιο είναι το θέμα του Ποιήματος;

.....
.....
.....

«είδα», «έχω», «δεν ξέρω»: Γιατί ο ποιητής επιλέγει το α' ενικό πρόσωπο;

.....
.....
.....

Γιατί ο Ποιητής παρομοιάζει το βράδυ με μια δέσμη από τριαντάφυλλα;

.....
.....
.....

Δώστε ένα παράδειγμα συναισθησίας μέσα από το ποίημα.

.....
.....

Τι αποτέλεσμα μπορεί να έχει η αίσθηση αυτή της όμορφης βραδιάς στο συναίσθημα του ποιητή;

.....
.....

Πώς θα χαρακτηρίζατε την ατμόσφαιρα της βραδιάς αυτής;

.....
.....

Στην πρώτη στροφή λανθάνει κάποια ειρωνική διάθεση του Καρυωτάκη. Πώς δηλώνεται η διάθεση αυτή;

.....
.....
.....

Γιατί ο Ποιητής καταφεύγει στην Ποίηση; Τον δικαιώνει η επιλογή του;

.....
.....
.....

Γιατί άραγε ο Ποιητής έχει *κάτι σπασμένα φτερά*;

.....
.....
.....

Τι ρόλο παίζουν τα ερωτήματα της τελευταίας στροφής; Συνδέστε τα με την παραδοχή του Ποιητή «*Κάθε πραγματικότητας μου είναι αποκρουστική*».

.....
.....
.....

Αφού διαβάσετε και τα δύο ποιήματα που σας δίνονται να αποδώσετε την ψυχική διάθεση του ποιητή που δίνεται αντιστικτικά προς τις εικόνες των τριών ποιημάτων.

.....
.....
.....
.....

Παράλληλα κείμενα

[Ένα σπιτάκι]

*«Ένα σπιτάκι απόμερο στο δείλι, στον ελαιώνα,
μια καμαρούλα φτωχική, μια βαθιά πολυθρόνα,
μια κόρη που στοχαστικά τον ουρανό κοιτάει,
ω μια ζωή που χάνεται και με τον ήλιο πάει»*

(Σάββατο βράδυ)

*«Σάββατο βράδυ: ανοίγουνε στο δρόμο σα λουλούδια
οι απλές καρδιές, παθητικά ν' ανέβουνε τραγούδια
που τη χαρά ή του απαλού έρωτα ψάλλουν πόνο,
ενώ για μένα η εβδομάδα ετελείωσε και μόνο.»*

- Σε ποια ποιητική συλλογή ανήκουν τα δύο αυτά ποιήματα;

-
-
- Τι εκφράζει η παρομοίωση του τίτλου «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα»
-
-

- «κάποια χρυσή λεπτότατη / στους δρόμους ευωδιά»: Πώς ονομάζεται το φαινόμενο να αποδίδεται μια οπτική αίσθηση σε μια οσφρητική;
-
-

- «Έχω κάτι σπασμένα φτερά» : Εξηγήστε τη μεταφορά
-
-
-

- «για ποιαν ανέλπιστη χαρά, / για ποιες αγάπες, / για ποιο ταξίδι ονειρευτό»: Τι εκφράζουν τα ερωτήματα αυτά;
-
-
-
-

Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων

Από θεούς κι ανθρώπους μισημένοι,
σαν άρχοντες που εξέπεσαν πικροί,
μαραίνονται οι Βερλαίν· τους απομένει
πλούτος η ρίμα πλούσια και αργυρή.
Οι Ουγκό με «Τιμωρίες» την τρομερή

των Ολυμπίων εκδίκηση μεθούνε.
Μα εγώ θα γράψω μια λυπητερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι

Αν έζησαν οι Πόε δυστυχισμένοι,
και αν οι Μπωντλαίρ έζησανε νεκροί,
η Αθανασία τούς είναι χαρισμένη.
Κανέννας όμως δεν ανιστορεί
και το έρεβος εσκέπασε βαρύ
τους στιχουργούς που ανάξια στιχουργούνε.
Μα εγώ σαν προσφορά κάνω ιερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι.

Του κόσμου η καταφρόνια τούς βαραίνει
κι αυτοί περνούνε αλύγιστοι κι ωχροί,
στην τραγική απάτη τους δομένοι
πως κάπου πέρα η Δόξα καρτερεί,
παρθένα βαθυστόχαστα ιλαρή.
Μα ξέροντας πως όλοι τούς ξεχνούνε,
νοσταλγικά εγώ κλαίω τη θλιβερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι

Και κάποτε οι μελλούμενοι καιροί:
«Ποιος άδοξος ποιητής» θέλω να πούνε
«την έγραψε μιαν έτσι πενιχρή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι;»

Κώστας Καρυωτάκης

Κ.Γ.ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

ΒΡΑΔΥ

ΣΤΟΧΟΙ:

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές ένα δείγμα γραφής από τη **νεοσυμβολιστική περίοδο** του ποιητή
- ✓ Να οξύνουν την ευσθησία τους, αναλύοντας τα στοιχεία του ποιήματος που απευθύνονται στις αισθήσεις.
- ✓ να παρατηρήσουν την αλλαγή της στιχουργικής μορφής ανάμεσα σε δύο ποιήματα που ανήκουν στην ίδια ποιητική συλλογή («*Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα*», «*Το βράδυ*»). Να εξετάσουν τις διαφοροποιήσεις που επιφέρει κάθε στιχουργική μορφή στο περιεχόμενο

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ: Το δειλινό και η σταδιακή υποχώρηση του φωτός σε συνδυασμό με την ψυχική διάθεση του ποιητή

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:

Το ποίημα *Σάββατο βράδυ* που το εξετάσαμε ως παράλληλο κείμενο στο ποίημα «*Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα*»

(*Σάββατο βράδυ*)

«*Σάββατο βράδυ: ανοίγουνε στο δρόμο σα λουλούδια
οι απλές καρδιές, παθητικά ν' ανέβουνε τραγούδια
που τη χαρά ή του απαλού έρωτα ψάλλουν πόνο,
ενώ για μένα η εβδομάδα ετελείωσε και μόνο.*»

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

- ✓ Η λέξη – κλειδί για την κατανόηση του ποιήματος δεν είναι άλλη από τον τίτλο του «*Βράδυ*». Η λέξη απαντά μόνο μια φορά μέσα στο ποίημα, στην τελευταία στροφή «*Οι καμπάνες που σβήνουν και το βράδυ που πέφτει*» αλλά η αίσθηση που δημιουργεί είναι διάχυτη.
- ✓ Η χρήση του α' προσώπου φέρνει στο μυαλό του αναγνώστη το ίδιο ποιητικό υποκείμενο δίνοντας έτσι σε όλο το ποίημα μια προσωπική και ρομαντική χροιά.
- ✓ Το στήσιμο εικόνων που επενδύονται και με ήχους (τα παιδάκια που παίζουν, ιαχή απομακρυσμένη / το αεράκι που ψιθυρίζει / τ' ανοιχτά παράθυρα, η άδεια κάμαρα του ποιητή, το τρένο που σφυρίζει, οι καμπάνες που σβήνουν και το βράδυ που σταδιακά τα τυλίγει όλα) είναι το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο του ποιήματος και της **νεοσυβολιστικής φάσης** του Καρυωτάκη.
- ✓ Το ποίημα συντίθεται από εικόνες χαράς και γαλήνης που αφορούν στους άλλους και εικόνες θλίψης, απώλειας και ματαιώσης που αφορούν στον ίδιο τον ποιητή και έρχονται να υπονομεύσουν τις πρώτες:
 - τα παιδάκια που παίζουν στο ανοιξιάτικο δειλί: εικόνα αθωότητας και ανεμελιάς
 - μια ιαχή απομακρυσμένη -: ο ποιητής εμφανίζεται αποστασιοποιημένος από τη χαρά και το παιχνίδι των παιδιών εγκλωβισμένος στον προσωπικό του χώρο όπου οι ήχοι φτάνουν αδύναμοι και απόμακροι
 - τ' αεράκι που ψιθυρίζει λόγια με των ρόδων τα χείλη: εικόνα ερωτικού καλέσματος
 - τ' ανοιχτά παραθύρια που ανασαίνουν την ώρα: εικόνα χαλάρωσης, ηρεμίας και γαλήνης
 - η αδειανή κάμαρά μου: αίσθημα κενότητας και απώλειας του ποιητικού υποκειμένου
 - ένα τρένο που θα έρχεται από μια άγνωστη χώρα: εικόνα ταξιδιού που διεγείρει το ενδιαφέρον και την περιέργεια για όσα φέρνει μαζί του από τον άγνωστο τόπο
 - τα χαμένα όνειρά μου: αίσθημα ματαιώσης και απελπισίας
 - οι καμπάνες που σβήνουν: εικόνα γαλήνης που σηματοδοτεί τον ερχομό της νύχτας
 - το βράδυ που πέφτει ολοένα στην πόλη, στων ανθρώπων την όψη, στου ουρανού τον καθρέπτη: εικόνα του ερχομού της νύχτας που σταδιακά τα τυλίγει όλα στο σκοτάδι.
 - Στη ζωή μου τώρα όλη...: το σκοτάδι, η απόγνωση και η απελπισία στοιχειώνουν πλέον τη ζωή όλη του ποιητή. Έτσι, το βράδυ που πέφτει και αλλάζει τους ρυθμούς της μέρας ανάγεται σε σύμβολο της απώλειας και της απόγνωσης που κατατράχει το ποιητικό υποκείμενο.
- ✓ οι συναισθηματικά φορτισμένες εικόνες του άδειου δωματίου, των απόμακρων ήχων του τρένου και των καμπάνων είναι ο τρόπος που διάλεξε ο ποιητής, για να μιλήσει για τη δική του ψυχική διάθεση, για μια αίσθηση ματαιώσης που εξηγείται καλύτερα μέσα από τις αισθήσεις παρά μέσα από τα ίδια τα λόγια.
- ✓ Αξίζει να προσεχτεί ο αστικός χώρος του ποιήματος. Το δειλινό εδώ και το βράδυ που έρχεται δε σχετίζονται με τη φύση ή καλύτερα τον εξωαστικό χώρο, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα ποιήματα που έχουν ως θέμα τους το ηλιοβασίλεμα.

⊕ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια ψυχική διάθεση δαπερνά τα ποιήματα *Βράδυ* και *Δρόμος*; Ποιες εικόνες επιλέγει ο ποιητής ως σύμβολα του συναισθηματικού του κόσμου;
2. το ποίημα *Βράδυ* στηρίζεται σε μια αλληλουχία εικόνων. Εντοπίστε τες και παρακολουθήστε την εξέλιξή τους σε συνδυασμό με την ψυχική διάθεση του ποιητή.

ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ νεοσυμβολιστών/νεορομαντικών

- ✓ Ρομαντισμός κι επιστροφή στο παρελθόν
- ✓ Απαισιοδοξία
- ✓ Συμβολισμός κι αισθητισμός (εστέτ)
- ✓ κοσμοπολιτισμός
- ✓ τάση φυγής
- ✓ στροφή προς τα πράγματα και τα αισθητά
- ✓ μια «νέα ευαισθησία»
- ✓ ειλικρίνεια βιώματος
- ✓ συνδυασμός κουρασμένης ρομαντικής διάθεσης με μια αμεσότερη και λεπτότερη γεύση των πραγμάτων
- ✓ εκφραστική ανανέωση (από άποψη μορφής)
- ✓ Επιφέρουν ρήγμα στην παράδοση σπάζοντας τα μέτρα και τους ρυθμούς εισάγοντας πεζολογικά στοιχεία στην ποίηση τους
- ✓ Χρησιμοποιούν λέξεις «αντιλυρικές», που χαλαρώνουν τη νοηματική συνοχή του στίχου και καταφεύγουν σε εικόνες σκόρπιες και φευγαλέες
- ✓ Ατμόσφαιρα διάλυσης και απαισιοδοξίας
- ✓ Γενικότερο αίσθημα κόπωσης για τη ζωή

«Βράδυ»

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Ποια είναι η λέξη- κλειδί του ποιήματος «Βράδυ»;.....
.....
- Γιατί ο Ποιητής χρησιμοποιεί α'ενικό πρόσωπο;.....
.....
- Ποιος είναι ο χώρος του Ποιήματος;.....
.....
- Δώστε τις εικόνες και τα συναισθήματα που εκφράζονται μέσα από αυτές στο ποίημα «Βράδυ»;

Εικόνες	συναισθήματα
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

- Ποια ψυχική διάθεση διαπνέει το ποίημα; Με ποιον κυρίως εκφραστικό τρόπο δίνεται η διάθεση του ποιητή; Στην απάντησή σας θα σας βοηθήσει και το ακόλουθο ποίημα.

(Σάββατο βράδυ)

«Σάββατο βράδυ: ανοίγουνε στο δρόμο σα λουλούδια
οι απλές καρδιές, παθητικά ν' ανέβουνε τραγούδια
που τη χαρά ή του απαλού έρωτα ψάλλουν πόνο,
ενώ για μένα η εβδομάδα ετελείωσε και μόνο.»

.....
.....
.....
.....
.....

- Προσπαθήστε να εκφράσετε σε ένα δίστιχο την ψυχική σας διάθεση αντιθετικά προς τη διάθεση των πολλών

.....
.....
.....

- Ποια ψυχική διάθεση διαπερνά τα ποιήματα *Βράδυ* και *Δρόμος*; Ποιες εικόνες επιλέγει ο ποιητής ως σύμβολα του συναισθηματικού του κόσμου;

.....
.....
.....
.....

ΔΡΟΜΟΣ

*Τώρα μακραίνουνε
πύργοι, παλάτια.
Κλαίνε μου οι θύμησες,
κλαίνε τα μάτια.*

*Τώρα θανάσιμη
νύχτα με ζώνει.
Μέσα μου ογκώνονται
οι άφραστοι πόνοι.*

*Μ' είδαν προσπέρασαν
όσοι αγαπάω.
Μόνος απόμεινα
κι έρημος πάω.*

*Πόσο τ' ανέβασμα
του άχαρου δρόμου!
Στρέφω κοιτάζοντας
προς τ' όνειρό μου:*

*Μόλις και φαίνονται
οι άσπρες εικόνες.
Τ' άνθη. Χαμόγελα
μες στους χειμώνες.*

*Αεροσαλεύουνε
κρίνοι και χέρια.
Ήλιοι τα πρόσωπα,
μάτια τ' αστέρια.*

*Είναι καί ανάμεσα
σ' όλα η Αγάπη:
Στο πρωτοφίλημα
κόρη που εντράπη.*

Κι όλο μακραίνουνε
πύργοι, παλάτια.
Κλαίνε μου οι θύμησες,
κλαίνε τα μάτια....
(1920)

Μαρία Πολυδούρη (1902-1930) - ή ευαίσθητη ποιητική γραφίδα

24-7-1929. Αυτός που αυτοκτονεί γιατί του ήρθε μια μεγάλη λύπη στη ζωή, αυτός είναι ένας άναξιος της ζωής, δεν έπρεπε να τον έχη δεχτή καθόλου. Είναι ένας μικρόψυχος. Έξαιρώ όσους αυτοκτονούν γιατί είναι άρρωστοι, είτε σωματικά, είτε ψυχικά. Φυσικά είναι ταπεινωτικό να ζη κανείς στο περιθώριο της ζωής, κι όμως να ζη! Μά δεν πρόκειται γι' αυτούς, τώρα. Ο πόνος είναι το φριχτό και το μεγάλο δώρο. Να τον δεχτής για να στραγγίσης τη ζωή ως την τελευταία σταγόνα. Να τον δεχτής για να παλαίψης, ο αγώνας είναι ή ζωή. Ή αντίδρασή σου σε κάθε χτύπημα είναι μια νίκη, όσο κι αν χάνεις λίγο λίγο έδαφος, γιατί βέβαια έσόν θα εξαντληθής όχι ή ζωή. // Μά αυτή ή άπεγνωσμένη προσπάθεια, το κατανάλωμα της ψυχής μας, της ζωής μας όλης, τί αφάνταστα φριχτό και τί σεμνά μεγαλειώδες! «Καθήκον» λέξεις τριμμένη, σχεδόν χωρίς ουσία και μισητή. Τί ανύψωμα θάπρεπε να της δώσω, τί ντύσιμο να της κάνω –μάλλόν τι ξεντύσιμο- για να τη δώσω στον αγώνα της ζωής! Ένα καθήκον εγγενείας. Είναι εγγένεια το δόσιμο στην καταστροφή της ζωής. Πόσες γωνιές της ψυχής σου θα φωτισθούν, τί

ἐξαῦλωμα, ἐξαγίασις ὁ σπαραγμός, ἡ συντριβή, ἡ
ταπεινωσύνη. Στὸ βάθος τοῦ πόνου ὀλοένα, πὺν νὰ
τελειώνουν ὅλα μπρὸς στὰ μάτια σου, πὺν νὰ σοῦ λείπει
ἡ πνοή, πὺν νὰ νιώθης κάθε στιγμή τὴ λόγχη στὰ
σπλάχνα, ἔτσι πέρνεται ἡ μεγάλη γαλήνη τῆς μορφῆς
καὶ τὸ φωτοστέφανο τῆς Ζωῆς: ἓνας ἄξιος ἄνθρωπος!
Ἔτσι μόνο θ' ἀξιωθῇς, ὅταν ἡ μεγάλη στιγμή φτάσῃ, νὰ
καταλάβεις βαθιὰ ὅτι ἔζησες, ὅτι τὴ Ζωὴ τὴν πῆρες ὅλη,
ὅτι τόσο τὴν ἐξάντλησες, ὥστε ἂν κανεὶς σοῦ πρότεινε
ἓνα ξαναγύρισμα νὰ ἀρνηθῇς μὲ κάθε εἰλικρίνεια καὶ
ἀπλότητα. [Αὐτὴ εἶνε ἡ **μεγάλη στιγμή. Ἡ ἀναμονὴ τοῦ
θανάτου γιὰ τὴ δικαίωση, τὴν ἀνάπαυση, ἀπέριττη καὶ
ώραία.**] Ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Νέα Ἑστία», τεῦχος 1331,
Χριστούγεννα 1982

Στοιχεῖα ἀπὸ τὴν σελίδα-ἀφιέρωμα τοῦ Λάκη Φουρουκλᾶ γιὰ τὴν Μαρία
Πολυδούρη

ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

«ΜΟΝΟ ΓΙΑΤΙ Μ' ΑΓΑΠΗΣΕΣ»

ΣΤΟΧΟΙ:

- να γνωρίσουν οι μαθητές ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά ποιήματα της Μαρίας Πολυδούρη και να μυηθούν στο είδος της ερωτικής ποίησης που χαρακτηρίζει το έργο της ποιήτριας αλλά και αρκετά από τα ποιήματα του νεοσυμβολισμού της δεκαετίας του '20

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ: η *εξιδανίκευση του ερωτικού συναισθήματος*, ο *ελεγειακός τόνος* και ο *λυρισμός της γυναικείας ευαισθησίας*

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:

- ❖ «Παρόμοια με τον Καρυωτάκη θηρεύει και εκείνη με τον τρόπο της το Απόλυτο, που γίνεται μάλιστα στην περίπτωση της πιο τελεσίδικα ανέφικτο, καθώς ο ασίγαστος ερωτισμός της τη σπρώχνει τελικά να το εντοπίσει στη μορφή του αυτόχειρα ποιητή, όταν ο θάνατος τον είχε κάνει απλησίαστο, ώσπου δεν της μένει πια παρά: **«στου έρωτα την άγρια καταιγίδα να ιδεί να μετρηθούν γι' αυτήν θάνατος και ζωή»**
- ❖ Η Μαρία Πολυδούρη έζησε στις αρχές του 20ου αιώνα. Ιστορικά την περίοδο (1902 - 1930) τη χαρακτήρισε η φυσιογνωμία του Ελευθέριου Βενιζέλου. Μια εποχή αντιφατική, αφενός οι βαλκανικοί πόλεμοι του 1912 - 1913, που επέκτειναν τα βόρεια σύνορα της Ελλάδας και της διασφάλισαν την Κρήτη και τα περισσότερα νησιά του Αιγαίου και αφετέρου ο εθνικός διχασμός και η Μικρασιατική καταστροφή, που έθεσαν σε νέα βάση κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική τη ζωή της Ελλάδας. Μετά το 1922 διάχυτος είναι ο **πесиμισμός** και ο αποπροσανατολισμός στην ελληνική κοινωνία καθώς η ζωή φαίνεται να έχει απογυμνωθεί από ιδανικά. Σ' αυτή τη δύσκολη συγκυρία έρχεται η **λογοτεχνία να θρηνήσει την κάθε είδους απώλεια**, άλλοτε κατηγορώντας την κοινωνία, ότι κατέλυσε τα ιδανικά με την καταστροφική πεζότητά της (Κ. Ουράνης, Ν. Λαπαθιώτης, Ρ. Φιλύρας) και άλλοτε σαρκάζοντάς την γιατί εξόρισε τα ιδανικά. (Κ. Καρυωτάκης). Η **ηττοπάθεια**, η **απογοήτευση**, η **μελαγχολία**, η **αίσθηση του αδιέξοδου** κι **ανικανοποίητου**, η **αναζήτηση μιας μάταιης πολλής φορές αγάπης** και **τρυφερότητας**, η **παραίτηση από την ελπίδα**, η **απομόνωση στον προσωπικό χώρο**, η **επιθυμία ενός ανέφικτου ονείρου** ως χαρακτηριστικά μιας εποχής εκφράζονται στην ποίηση με το ΝΕΟΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟ - ΝΕΟΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟ, υπογραμμίζοντας έτσι τη θεμελιώδη αρχή των νεορομαντικών ότι η αλληλεπίδραση ζωής και έργου μπορεί να φτάσει έως και την ταύτιση ζωής και έργου.
- ❖ «Φύσει» και «θέσει» ρομαντική η Μαρία Πολυδούρη θεωρείται γνήσια εκπρόσωπος της εποχής της. Αυτό που την διακρίνει από τους συνοδοιπόρους της ποιητές είναι ότι **τα συναισθήματά της ατόφια τα μετέφερε αυτόματα στην ποίησή της**. Έγραφε με στόχο τη λύτρωση, για να συνεχίσει να ζει. Το έργο της υπηρέτησε τη ζωή της.
- ❖ Η γνωριμία της με τον Κώστα Καρυωτάκη ήταν **καθοριστική**. **«Η ψυχή μου και η αγάπη γεννήθηκαν την ίδια μέρα..Γεννήθηκα για ν' αγαπώ είν' αλήθεια και δεν μ' αρκεί να μ' αγαπούν. Είναι η ζωή η ίδια, η αγάπη είναι μια δύναμη, όπως μια δύναμη είναι κι ο θάνατος και πόσο ευχάριστα δεχόμαστε και το θάνατο αυτό όταν μας τον δίνει η αγάπη..»**. Σημάδεψε τη Μαρία Πολυδούρη ο Κ. Καρυωτάκης κι ας ήταν δυο κόσμοι διαφορετικοί. Γεμάτη ζωή η Μαρία Πολυδούρη, πλήρης θανάτου ο Καρυωτάκης. Κοινό τους σημείο η μοναξιά και η ποίηση. Εκείνη τον αγαπά με έναν έρωτα εξιδανικευμένο, ανέφικτο όνειρο αφού εκείνος την απομακρύνει.

ερμηνευτική προσέγγιση:

- Το ποίημα ανήκει στη συλλογή **«Οι τρίλιες που σβήνουν»** που εκδίδεται το 1928, όταν η Μαρία Πολυδούρη έχει επιστρέψει από το Παρίσι και συνεχίζει τη νοσηλεία της, από το νοσοκομείο Charite στο νοσοκομείο «Σωτηρία» της Αθήνας.
- **«Τρίλια»** στη μουσική σημαίνει την πολύ γρήγορη επανάληψη δύο συνεχόμενων φθόγγων που βρίσκονται σε απόσταση τόνου ή ημίτονου. Σημαίνει ακόμα τον τρόπο κελαηδήματος, που μοιάζει με τη μουσική τρίλια. Άρα και ο τίτλος προϋποθέτει για την ποιητική που δημιούργησε η Μαρία Πολυδούρη. Μία ποιητική, που διακρίνονταν από τους ελάσσονες τόνους, την ατμοσφαιρικότητα, την υποβλητική μουσικότητα, στοιχεία που εξέφραζαν τη θλίψη, τη μελαγχολία, τη νοσταλγία, την απόγνωση.
- Η Μαρία Πολυδούρη **«έζησε σύμφωνα με τις αρχές της και στην ποίηση της άφησε να περάσει μόνον ό,τι επέτρεπε η ποιητική συνταγή : του νεορομαντισμού το πάθος για ζωή, το πάθος για τον έρωτα, τη συντριβή για ό,τι δεν έζησε, τη φθαρτικότητα, τη σκιά θανάτου, τον ίδιο το θάνατο. Οτιδήποτε άλλο θεωρούνταν αντιποιητικό...»**. (Μ. Πολυδούρη, Άπαντα, Τ. Μενδράκος, Εισαγωγή, σελ. 14, Αστήρι, Αθήνα 1982)
- **Τίτλος του ποιήματος: Γιατί μ' αγάπησες:** Ο τίτλος παρουσιάζει τα **πρόσωπα : β' ενικό και α' πρόσωπο ενικό** και το **ρήμα** δίδει τη σχέση των δύο προσώπων: **«αγάπησες»** η αγάπη του **εσύ** για το **με** είναι η αιτία του διαλόγου, που θα ανοίξει μεταξύ των δύο προσώπων, και εμείς ως αναγνώστες θα τον γνωρίσουμε μέσα από τους στίχους που ακολουθούν. Αν θεωρήσουμε ότι το **α' πρόσωπο**, το ποιητικό υποκείμενο είναι η ποιήτρια, τότε η ποιήτρια συνδιαλέγεται με το **εσύ**, συνδιαλέγονται η Ποίηση και η Ζωή με λυρισμό και πάθος γιατί υπάρχει η αγάπη, που αναδεικνύει τη σχέση εξάρτησης μεταξύ τους και την αλληλοαναφορά τους.
- **η χρήση του β' ενικού προσώπου** δίνει στο ποίημα τη μορφή ενός ανοιχτού ερωτικού γράμματος. Η ύπαρξη αλλά και το δημιουργικό έργο της Ποιήτριας βρίσκουν έκφραση μόνο μέσα από την έκφραση της αγάπης αυτού του αποδέκτη που υπάρχει πίσω από το «εσύ»
- κάθε στροφή εκθέτει μια αιτιολογία. Αρχίζει και τελειώνει με τον ίδιο στίχο, στίχο μοτίβο **«μόνο γιατί...»**. ο οποίος με την επανάληψη δηλώνει τη σημασία του, υπηρετεί το περιεχόμενο του ποιήματος, τεκμηριώνει την αιτία μιας ευτυχίας και συγχρόνως, με το μέτρο και το ρυθμό του αφήνει τη συγκίνηση της ποιήτριας να φανεί
- Στην **α' στροφή :**
 - το ποιητικό εγώ εξομολογείται : **«δεν τραγουδώ, παρά γιατί μ' αγάπησες/στα περασμένα χρόνια.»**
 - Δύο **ρήματα** : **«τραγουδώ», ενεστώτας, παρόν** και **«αγάπησες», αόριστος, παρελθόν**, που υπογραμμίζεται κι από τον **χρονικό προσδιορισμό** **«στα περασμένα χρόνια»**. Το τώρα ένα τραγούδι αποτέλεσμα της αγάπης του τότε. Το ποιητικό εγώ εξομολογείται ότι τώρα γράφει ένα τραγούδι γιατί κάποτε στο παρελθόν αγαπήθηκε. Η αγάπη ως συναίσθημα που βιώθηκε τότε, βιώνεται και τώρα πολύ έντονα αλλά και ως κίνητρο με αποτέλεσμα το τραγούδι. Ο Έρωτας, η Αγάπη που γίνεται Ποίηση.
 - Ο **3^{ος} και 4^{ος} στίχος** αναφέρονται στη **φύση** : βροχή, χιόνια, καλοκαίρι, στοιχεία αιώνια που υπογραμμίζουν αφ' ενός τη **συνέχεια της αγάπης μέσα στο χρόνο** κι αφετέρου τις **συναισθηματικές εξάρσεις μιας τέτοιας αγάπης**.
 - Η στροφή θα κλείσει με την **επανάληψη του 1^{ου} στίχου**. Επωδός που δίδει τη βεβαιότητα των συναισθημάτων της
- Η **δομή των στροφών** που ακολουθούν στηρίζεται στο **σχήμα**: ο Έρωτας ως **αιτία** και **αποτέλεσμα** αυτού του ερωτικού βιώματος. Θα υπογραμμίζαμε ότι από τη β' στροφή αρχίζει ένας **κλιμακωτός ρυθμός ανάβασης του ερωτικού συναισθήματος και των αποτελεσμάτων του**, ένα ερωτικό κρεσέντο μέχρι την τελευταία στροφή, που πληροφορούμαστε το θάνατο του προσώπου, που τόσο πολύ αγάπησε την ποιήτρια, ώστε της χάρισε ζωή (έζησα) αλλά και γλυκό θάνατο.
- Στη **β' στροφή:**
 - κυριαρχεί η **επανάληψη «μόνο. μόνο.»**, που σε συνδυασμό με τη χρήση του **αορίστου χρόνου**, υπογραμμίζει τη **μοναδικότητα των ερωτικών στιγμών**, που βίωσε η ποιήτρια στο παρελθόν, γεγονός που ολοκλήρωσε την ύπαρξή της
 - **Μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου./ και με φίλησες στο στόμα.**». Ιδιαίτερα προσέχουμε ότι αναφέρονται τα **κατ' εξοχήν ερωτικά σημεία του σώματος** : τα χέρια και το στόμα. Το **αποτέλεσμα** αυτού του αισθησιακού - ερωτικού, μοναδικού βιώματος είναι **διπλό** και αναφέρεται στο **παρόν** : **«μόνο γι' αυτό είμαι ωραία σαν κρίνο ολάνοιχτο/ κι έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα.»**.

- «*Είμαι ωραία.*» η **ομορφιά ως αποτέλεσμα του έρωτα**, με χαρακτηριστικό γνώρισμα την **αγνότητα**, όπως αυτή δίδεται με μια **παρομοίωση από τη φύση**, «*σαν κρίνο ολάνοιχτο*». Ο έρωτας δρα εξαγνιστικά και δίδει ομορφιά στην ποιήτρια.
- «*Έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα.*» Τρεμουλιάζει το ποιητικό εγώ μπροστά στο μεγαλείο και στη δύναμη του έρωτα ή μήπως το ρίγος γεννιέται από το φόβο ενός πιθανού θανάτου αυτού του ίδιου του έρωτα;. **Προοικονομείται** ο θάνατος του έρωτα. Αισθήματα συγκρουόμενα τώρα στην ψυχή της ποιήτριας και η βεβαιότητα ότι τώρα ο έρωτας είναι πιο δυνατός, αφού περνά στην ψυχή και οι στίχοι, από δω και στο εξής, θα γίνουν πιο **λυρικοί**, αφού θα εκφράζουν εντονότερα συναισθήματα.

- **Στη γ' στροφή:**

- Η ποιήτρια επικεντρώνει την προσοχή της στα **μάτια** του προσώπου που την αγάπησε «*Μόνο γιατί τα μάτια σου με κύτταξαν / με την ψυχή στο βλέμμα.*». Τα μάτια εκφράζουν την ψυχή, εξομολογούνται βαθύτερα συναισθήματα, την αλήθεια, παρουσιάζουν την ουσία, το «είναι» του καθενός. Τα μάτια του «*εσύ*», μάτια ερωτευμένου, αισθητοποίησαν τον έρωτα στο βλέμμα του και η ποιήτρια μέσα από το ερωτικό βλέμμα ένωσε τη δικαίωση της ύπαρξής της.

- η **συνεκδοχή** «*τα μάτια σου με κύτταξαν*» είναι η **αιτία** και το **αποτέλεσμα** δηλώνεται με τους **μεταφορικούς** στίχους «*περήφανα στολίστηκα το υπέρτατο/ της ύπαρξής μου στέμμα.*». Η ποιήτρια παρουσιάζει τον εαυτό της ως βασίλισσα επιβεβαιώνοντας αυτόν τον τίτλο με την αναφορά στο «*στέμμα*», που δεν είναι άλλο από τον Έρωτα. Η ιδιότυπη αυτή βασίλισσα υπάρχει γιατί η εξουσία της απορρέει από τον Έρωτα, που ένωσε το «*εσύ*», ο Άλλος για την ίδια. Η ύπαρξη της ως γυναίκας και ανθρώπου ταυτίζεται με αυτόν τον Έρωτα. Γράφει «*η ψυχή μου και η αγάπη γεννήθηκαν την ίδια μέρα.*» (Κ. Γκιμοσούλης "Βρέχει φως", εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2002, σελ. 92)

- **Η δ' στροφή:**

- συνεχίζοντας την προηγούμενη εικόνα το αγαπημένο πρόσωπο καμαρώνει την εστεμμένη με τον έρωτα ποιήτρια που καθρεπτίζει τη λυγερή σκιά της στα μάτια του.
- προσέχουμε την επανάληψη του ρ. *περνάω* που υπογραμμίζει την παροδικότητα, τον προσωρινό χαρακτήρα του έρωτα.

- **η ε' στροφή**

- το αγαπημένο πρόσωπο καλεί, αν και διστακτικά, την ποιήτρια απλώνοντας της τα χέρια του, ενώ στα θαμπωμένα μάτια του έκλεινε μια αγάπη πλέρια, ολοκληρωμένη και απόλυτη.

- **η στ' στροφή:**

- το πέρασμα της Ποιήτριας από τη ζωή και την Ποίηση άξιζε και *έμεινε ωραίο*, γιατί το συντρόφευε πάντα η εικόνα του αγαπημένου της.

- **η ζ' στροφή:**

- αρχίζει με μια **υπερβολή**, που στηρίζεται και πάλι στο **σχήμα αιτία - αποτέλεσμα**. «*Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα.*»: υπερβολή που οδηγεί στην κορύφωση του Έρωτα, καθώς αποκτάει μια άλλη διάσταση με την ομολογία της ποιήτριας ότι η αγάπη την γέννησε ουσιαστικά. Η ζωή της «*εδόθη*» χάρη σ' αυτή την αγάπη. Το δόσιμο της ζωής. Το εσύ με την αγάπη του έδωσε ζωή από τη ζωή του στην ποιήτρια και έτσι η ζωή της απέκτησε περιεχόμενο και σκοπό, *πληρώθη*.

- Μέσα από την **αντίθεση** «*άχαρη, ανεκπλήρωτη ζωή vs ζωή πληρώθη*» η ποιήτρια σαν να ομολογεί : *η Αγάπη με οδήγησε στην ψυχική ολοκλήρωση, στη συναισθηματική πλήρωση, στην ηθική τελείωση.*

- Η **τριπλή επανάληψη** «*ζωή.ζωή.ζωή.*» ολοκληρώνει την ομολογία υπογραμμίζοντας : Ζωή χωρίς αγάπη δεν μπορεί να υπάρξει κι αν υπάρχει δεν είναι αληθινή, γιατί αληθινός είναι ο άνθρωπος που είχε την τύχη ν' αγαπηθεί αλλά και ν' αγαπήσει .

- **η' στροφή:**

- Συνεχίζοντας το νόημα της προηγούμενης στροφής, η Ποιήτρια ομολογεί πως η ζωή της και ό,τι όμορφο γνώρισε και δημιούργησε είχαν το νόημα να φωτίσουν το δρόμο του αγαπημένου της «*Για να φωτίσω μια στιγμή το δρόμο σου/ μου γέμισε τα μάτια η νύχτα αστέρια*»

- **Στη θ' στροφή:**

- το «μόνο» τρέπεται σε «*μονάχα*» και το **σχήμα αιτία - αποτέλεσμα** διαμορφώνεται ως εξής : «*Μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες έζησα. κι έτσι γλυκά πεθαίνω.*». Η **αγάπη-αιτία** και το **αποτέλεσμα διπλό** : **ζωή και γλυκός θάνατος**. Έζησε πραγματικά μέσα από την αγάπη, που πλούσια της χάρισε το «εσύ» και με το **οξύμωρο** «*γλυκά πεθαίνω*», επισημαίνει τη γλύκα, που αποκτά ο θάνατος για **δύο λόγους** : και γιατί αξιώθηκε να ζήσει την αληθινή ζωή, που προσφέρει η αγάπη αλλά και γιατί τώρα ο θάνατός της θα τη φέρει κοντά στο «εσύ» που «*βασίλεψε*».

- Η τραγική κατάληξη του έρωτα. Το «εσύ» που βασίλεψε, δίνεται εδώ με την προσφώνηση «ωραίε». Η απώλεια του αγαπημένου προσώπου είναι γεγονός και έτσι δικαιολογείται και ο **αόριστος χρόνος** «μ'αγάπησες» που συνεχίζει ως αιτία όλο το κείμενο.

«έζησα, να πληθαίνω/ τα ονείρατά σου.». Η αληθινή ζωή που αξιώθηκε να ζήσει η ποιήτρια είχε αρχή και τέλος τον έρωτα. **«Όταν βεβαιώνεται πως χάνει οριστικά τον έρωτα, ερωτεύεται τη θλίψη της για την απώλειά του. Το πάθος της αυτό θα της εμπνεύσει μερικά από τα ωραιότερα ερωτικά τραγούδια που έχουν γραφτεί. Κι ο έρωτας η μοναδική δικαίωση της ζωής της.»** (Λ. Ζωγράφου "Καρυωτάκης-Πολυδούρη, και η αρχή της αμφισβήτησης", εκδ. Γνωση, Αθήνα 1981, σελ.110)

-«**Σ' όλα της τα ποιήματα υπήρχε απαραίτητα ο Εκείνος, η Εκείνη, συγκλονιστικό ερωτικό πάθος και μόνιμο φινάλε ο θάνατος. Κάποτε η μητέρα της τη ρώτησε: - Δεν θα 'τανε πιο όμορφο το τραγούδι σου Μαρία, αν άφηνες τους ήρωές σου να ζήσουνε και να χαρούνε την τόση αγάπη τους;**

- **Για να γίνει το τραγούδι, απαντούσε, πρέπει να πεθάνουνε..»** (Λ. Ζωγράφου "Καρυωτάκης-Πολυδούρη, και η αρχή της αμφισβήτησης", εκδ. Γνωση, Αθήνα 1981, σελ.76-77)

- **Ανακεφαλαιώνοντας**

«**Από τα τραγούδια της Μαρίας δεν ήξερα κι ακόμα δεν καλοξέρω παρά μόνο ένα τραγούδι, εκείνο που καθιέρωνε τον έρωτα της στον αγαπημένο της που δεν υπήρχε πια, αυτό λέγεται «Γιατί μ' αγάπησες» και πούφτανε για την ψυχή μου, γιατί η λυρική γυναικεία φωνή της ανέβαινε σε τούτο το τραγούδι με την καθαρότητα ενός αηδονίσιου τραγουδιού μέσα στη νύχτα που ολοένα υψώνονταν κυρίαρχη γύρωθε κι απάνωθ' της μ' όλα της τα σκότη, αλλά και μ' όλα της τ'αστέρια ακόμα.»** (Μ. Πολυδούρη, Άπαντα, Τ. Μενδράκος, Εισαγωγή, σελ. 14, Αστέρι, Αθήνα 1982)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. «**Μονάχα γιατί μ' αγάπησες, γεννήθηκα**»: Προσπαθήστε να ερμηνεύσετε το στίχο αυτό.
2. Ποια είναι η επίδραση του έρωτα στη ζωή και την ποιητική δημιουργία της Πολυδούρη, σύμφωνα με το ποίημα;
3. Διαβάστε το ποίημα «Έρωτας τάχα» της Μυρτιώτισσα και αναφερθείτε στον τρόπο με τον οποίον ο Έρωτας επηρεάζει τη ζωή των δύο ποιητριών;

ΕΡΩΤΑΣ ΤΑΧΑ;..

Έρωτας τάχα ναν' αυτό
που έτσι με κάνει να ποθώ
τη συντροφιά σου;
Που σα βραδιάζει τριγυρνώ
τα φωτισμένα για να ιδώ
παράθυρά σου;

Έρωτας νάν' η σιωπή
που όταν σε βλέπω μου το κλει
σφιχτά το στόμα;
Που κι όταν μείνω μοναχή,
στέκω βουβή κ' έκστατική
ώρες ακόμα;..

Έρωτας νάναι ή σοφορά,
με κάποιου αγγέλου τα φτερά
που έχει φορέσει,
κ' έρχετ' ακόμη μια φορά
με τέτοια δώρα τρυφερά
να με πλανέσει;..

Μα ό,τι και νάναι, το ποθώ,
και καλώς νάρθει το κακό
που είν' από σένα!
θα γίνει υπέρτατο αγαθό,
στα πόδια σου αν θα σωριαστώ
τ' αγαπημένα!..

Η Μαρία Πολυδούρη ([1 Απριλίου 1902](#) - [29 Απριλίου 1930](#)) ήταν [ποιήτρια](#) της [νεορομαντικής σχολής](#) από την [Καλαμάτα](#).

[Επεξεργασία] Βιογραφία

Γεννήθηκε την [1η Απριλίου](#) 1902 και ήταν κόρη του φιλόλογου Ευγένιου Πολυδούρη και της Κυριακής Μαρκάτου, μιας γυναίκας με πρώιμες [φεμινιστικές](#) αντιλήψεις. Ολοκλήρωσε τις γυμνασιακές της σπουδές στην Καλαμάτα, ενώ είχε φοιτήσει σε σχολεία του [Γυθείου](#) και των [Φιλιατρών](#).

Στα γράμματα εμφανίστηκε σε ηλικία 14 ετών με το [πεζοτάχουδο](#) "Ο πόνος της μάνας". Αναφέρεται στο θάνατο ενός ναυτικού, που ξέβρασαν τα κύματα στις ακτές των Φιλιατρών και είναι επηρεασμένο από τα μοιρολόγια που άκουγε στη Μάνη. Στα 16 της διορίστηκε στη Νομαρχία Μεσσηνίας και παράλληλα εξέφρασε ζωηρό ενδιαφέρον για το γυναικείο ζήτημα. Το 1920, σε διάστημα σαράντα ημερών, έχασε και τους δύο γονείς της.

Το 1921 μετατέθηκε στη Νομαρχία Αθηνών και παράλληλα εγγράφη στη [Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών](#). Στην υπηρεσία της εργαζόταν και ο ομότεχνός της [Κώστας Καρυωτάκης](#). Γνωρίστηκαν και μεταξύ τους αναπτύχθηκε ένας σφοδρός έρωτας, που μπορεί να κράτησε λίγο, αλλά επηρέασε καθοριστικά τη ζωή και το έργο της.

Συναντήθηκαν για πρώτη φορά τον Ιανουάριο του 1922. Η Μαρία ήταν τότε 20 ετών, ενώ ο Καρυωτάκης 26. Εκείνη είχε δημοσιεύσει κάποια πρωτόλεια ποιήματα, ενώ εκείνος είχε εκδόσει δύο ποιητικές συλλογές, τον "Πόνο των ανθρώπων και των πραγμάτων" (1919) και τα "Νηπενθή" (1921) και είχε ήδη κερδίσει την εκτίμηση κάποιων κριτικών και ομότεχνών του.

Το καλοκαίρι του 1922 ο Καρυωτάκης ανακάλυψε ότι έπασχε από [σύφιλη](#), μία νόσο που τότε ήταν ανίατη και αποτελούσε κοινωνικό στίγμα. Ενημέρωσε αμέσως την αγαπημένη του Μαρία και της ζήτησε να χωρίσουν. Εκείνη του πρότεινε να παντρευτούν χωρίς να κάνουν παιδιά, όμως εκείνος ήταν πολύ περήφανος για να δεχτεί τη θυσία της. Η Μαρία αμφέβαλε για την ειλικρίνειά του και θεώρησε ότι η ασθένειά του ήταν πρόσχημα του εραστή της για να την εγκαταλείψει.

Το 1924 μπήκε στη ζωή της ο δικηγόρος Αριστοτέλης Γεωργίου, που μόλις είχε επιστρέψει από το Παρίσι. Ήταν νέος, ωραίος και πλούσιος και η Πολυδούρη τον αρραβωνιάστηκε στις αρχές του 1925. Η Μαρία όμως αγαπούσε πάντα τον Καρυωτάκη.

Παρά την αφοσίωση του αρραβωνιαστικού της, η Πολυδούρη δεν μπορούσε να συγκεντρωθεί σοβαρά σε καμία δραστηριότητα. Έχασε τη δουλειά της στο δημόσιο μετά από αλλεπάλληλες απουσίες και εγκατέλειψε τη Νομική. Φοίτησε στη [Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου](#) και μάλιστα πρόλαβε να εμφανιστεί ως ηθοποιός σε μία παράσταση.

Το καλοκαίρι του 1926 διέλυσε τον αρραβώνα της και έφυγε για το [Παρίσι](#). Σπούδασε [ραπτική](#) αλλά δεν πρόλαβε να εργαστεί γιατί προσβλήθηκε από [φυματίωση](#). Επέστρεψε στην Αθήνα και συνέχισε τη νοσηλεία της στη "Σωτηρία" όπου έμαθε για την αυτοκτονία του πρώην εραστή της Κώστα Καρυωτάκη. Τον ίδιο χρόνο κυκλοφόρησε την πρώτη της ποιητική συλλογή "Οι τρίλλιες που σβήνουν" και το 1929 τη δεύτερη, "Ηχώ στο χάος". Η Πολυδούρη άφησε δύο πεζά έργα, το Ημερολόγιό της και μία αιτιολογική [νουβέλα](#) με την οποία σαρκάζει ανελέητα το συντηρητισμό και την υποκρισία της εποχής της. Η φυματίωση όμως τελικά την κατέβαλε και, τα ξημερώματα της [29ης Απριλίου](#) 1930 άφησε την τελευταία της πνοή στην Κλινική Χριστομένου.

Η Μαρία Πολυδούρη ανήκει στη γενιά του 1920, που καλλιέργησε το αίσθημα του ανικανοποίητου και της παρακαμής. Ο έρωτας και ο θάνατος είναι οι δύο άξονες γύρω από τους οποίους περιστρέφεται η ποίησή της. Είναι μεστή από πηγαίο [λυρισμό](#) που ξεσπά σε βαθιά θλίψη και κάποτε σε σπαραγμό, με εμφανείς επιδράσεις από τον έρωτα της ζωής της Κώστα Καρυωτάκη αλλά και τα [μανιατικά μοιρολόγια](#). Οι συναισθηματικές και συγκινησιακές εξάρσεις της Πολυδούρη καλύπτουν συχνά κάποιες τεχνικές αδυναμίες και στιχουργικές ευκολίες του έργου της. Ο Κ. Σεργιόπουλος έχει πει για την Πολυδούρη: *"Η Μαρία Πολυδούρη έγραφε τα ποιήματά της όπως και το ατομικό της ημερολόγιο. Η μεταστοιχείωση γινόταν αυτόματα και πηγαία {...}, γι'αυτήν η έκφραση εσήμαινε κατ' ευθείαν μεταγραφή των γεγονότων του εσωτερικού της κόσμου στην ποιητική γλώσσα με όλες τις γενικεύσεις και τις υπερβολές, που της υπαγόρευε η ρομαντική της φύση..."*.

Τα Άπαντα της Μαρίας Πολυδούρη κυκλοφορούν από τις εκδόσεις "Αστάρτη", σε επιμέλεια Τάκη Μενδράκου. Ο συγγραφέας και ποιητής [Κωστής Γκιμοσούλης](#) έχει γράψει μία μυθιστορηματική βιογραφία της με τον τίτλο "Βρέχει Φως". Ποιήματά της έχουν μελοποιήσει Έλληνες συνθέτες, κλασσικοί έντεχνοι και ροκ. Ανάμεσά τους οι Μενέλαος Παλλάντιος, Κωστής Κριτωτάκης, [Νίκος Μαμαγκάκης](#), [Γιάννης Σπανός](#), [Νότης Μαυρουδής](#), Δημήτρης Παπαδημητρίου, Μιχάλης Κουμπιός, Στέλιος Μποτωνακής και το συγκρότημα "Πληνθέτες".

Κοντά σου

Κοντά σου δεν ηχούν οι ανέμοι
Κοντά σου είναι η και το φως
Στου νού μας τη ανέμη
Ο ρόδινος στοχασμός

Κοντά σου η σιγαλιά σα μοιάζει
που αντιφεγγίζουν μάτια
κι αν κάποτε αναφτεριάζει
πλάι μας κάπου η χαρά

Κοντά σου η θλίψη σα λουλούδι
κι περνά μες στη ζωή

κοντά σου όλα κι όλα σαν χνούδι,
σα χάδι, σα δροσούλα, σαν

ΠΡΕΒΕΖΑ Κ.ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ

Θάνατος είναι οι κάργιες
που χτυπιούνται στους τοίχους και στα κεραμίδια,
θάνατος οι γυναίκες που
καθώς να κρεμμύδια.

Θάνατος οι λεροί κι δρόμοι,
με τα λαμπρά μεγάλα ονόματά τους,
ο ελαιώνας γύρω η κι ακόμη
ο ήλιος μες στους θανάτους.

Θάνατος κι ο αστυνόμος που διπλώνει
για να μια ελλιπή μερίδα,
θάνατος τα ζουμπούλια στο
κι ο δάσκαλος με την

Βάσις φρουρά εξηκονταρχία Πρεβέζης.
Την Κυριακή θ' ακούσουμε την
Επήρα ένα βιβλιάριο τραπέζης,
πρώτη δραχμαί τριάντα.

Περπατώντας στήν προκυμαία,
"υπάρχω;" λες, κι ύστερα: "δεν!"
Φτάνει το πλοίο. σημαία.
Ίσως έρχεται ο κύριος Νομάρχης

[Αν τουλάχιστον, μέσα στους ανθρώπους
αυτούς, ένας επέβαινε από
Σιωπηλοί,, με σεμνούς τρόπους,
θά διασκεδάζαμε όλοι στην κηδεία.]

Κοντά σου

Κοντά σου δεν ηχούν άγρια οι ανέμοι
Κοντά σου είναι η γαλήνη και το φως
Στου νού μας τη χρυσόβερghν ανέμη
Ο ρόδινος τυλιέται στοχασμός

Κοντά σου η σιγαλιά σα γέλιο μοιάζει
που αντιφεγγίζουν μάτια τρυφερά
κι αν κάποτε μιλάμε αναφεριάζει
πλάι μας κάπου η άνεργη χαρά

Κοντά σου η θλίψη ανθίζει σα λουλούδι

κι ανύποπτα περνά μες στη ζωή
κοντά σου όλα γλυκά κι όλα σαν χνούδι,
σα χάδι, σα δροσούλα, σαν πνοή

Θάνατος είναι οι κάργιες
που χτυπιούνται στους μαύρους τοίχους και στα κεραμίδια,
θάνατος οι γυναίκες που αγαπιούνται
καθώς να καθαρίζανε κρεμμύδια.

Θάνατος οι λεροί κι ασήμαντοι δρόμοι,
με τα λαμπρά μεγάλα ονόματά τους,
ο ελαιώνας γύρω η θάλασσα κι ακόμη
ο ήλιος θάνατος μες στους θανάτους.

Θάνατος κι ο αστυνόμος που διπλώνει
για να ζυγίσει μια ελλειπή μερίδα,
θάνατος τα ζουμπούλια στο μπαλκόνι
κι ο δάσκαλος με την εφημερίδα.

Βάσις φρουρά εξηκονταρχία Πρεβέζης.
Την Κυριακή θ' ακούσουμε την μπάντα.
Επήρα ένα βιβλιάριο τραπέζης,
πρώτη κατάθεσης δραχμαί τριάντα.

Περπατώντας αργά στήν προκυμαία,
"υπάρχω;" λες, κι ύστερα: "δεν υπάρχουν!"
Φτάνει το πλοίο. Υψωμένη σημαία.
Ίσως έρχεται ο κύριος Νομάρχης

[Αν τουλάχιστον, μέσα στους ανθρώπους
αυτούς, ένας επέθαινε από αηδία...
Σιωπηλοί, θλιμμένοι, με σεμνούς τρόπους,
θά διασκεδάζαμε όλοι στην κηδεία.]

ΣΤΟΧΟΙ:

- να γνωρίσουν οι μαθητές ένα δείγμα αντιπολεμικής πεζογραφίας που απεικονίζει με ωμό ρεαλισμό την αγριότητα και το παράλογο του πολέμου
- να αναφερθούν γενικά στη σχέση του ανθρώπου με τα ζώα σχολιάζοντας θετικά (εργασία, συναισθηματικοί δεσμοί) και αρνητικά παραδείγματα (κακομεταχείριση, εξόντωση)

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ:

η αγριότητα και το παράλογο του πολέμου

*η αδυναμία του ανθρώπου να αντιδράσει μπροστά στη βαρβαρότητα
η φύση ως παράγοντας σωματικής και ψυχικής εκτόνωσης*

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:

- ❖ «Ναι, πέρα για πέρα άνανδρος. Λόλα, τον αρνούμαι τον πόλεμο με ό,τι έχει μέσα... Δεν τον θρηνώ εγώ.... Δεν παραιτούμαι εγώ... Δεν τον μοιρολογάω... Τον αρνούμαι καθαρά και ξάστερα, κι όλους μαζί τους λεβέντες που περιέχει, δε θέλω να 'χω τίποτα να κάνω μαζί τους, μαζί του. Δεν πα να 'ναι εννιακόσι ογδόντα πέντε εκατομμύρια του λόγου τους κι εγώ μονάχα ένας, αυτοί έχουν άδικο, Λόλα, κι εγώ δίκιο, γιατί μόνο εγώ ξέρω τι θέλω: δε θέλω πια να πεθάνω.» Σελίν, *Ταξίδι στην άκρη της νύχτας*, σελ. 84

ερμηνευτική προσέγγιση:

- η «**Ζωή εν τάφω**» είναι ένα βιβλίο με αυτοβιογραφικό χαρακτήρα και λαϊκότροπη έκφραση, το οποίο στο μεγαλύτερο μέρος του παρουσιάζεται ως ημερολόγιο που κρατά ο λοχίας Κωστούλας στη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων. Το βιβλίο είναι οργανωμένο σε αφηγηματικές ενότητες, οι οποίες ακολουθούν τη φυσική πορεία της πολεμικής ζωής του λοχία από το μακεδονικό μέτωπο ως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Θεωρείται το αντιπροσωπευτικότερο ελληνικό αντιπολεμικό λογοτέχνημα με βάση τόσο τις προδιαγραφές των σύγχρονων του ευρωπαϊκών μυθιστορημάτων («*Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο*» Έριχ

Μαρία Ρεμάρκ) όσο και τη μεγάλη του αναγνωστική του ανταπόκριση.

- **οπτική γωνία συγγραφέα:** στο εισαγωγικό τμήμα (δύο πρώτες παράγραφοι) εκθέτει τα προσωπικά του συναισθήματα και τις απόψεις του για τον παράλογο χαρακτήρα του πολέμου «*επιληψία ομαδικού σκοτωμού*» και την αδικαιόλητη εμπλοκή των αθώων ζώων στον πόλεμο «*να ντρέπονται σε όλη τους τη ζωή και μόνο γι' αυτό: που τραβήξαν και τα αθώα τα ζα στον πόλεμο*»..
- σε ουδέτερο ύφος περιγράφεται η **περιπέτεια των ζώων**, η οποία αρχίζει με τον τρόπο τους κατά τη μεταφορά τους «*Και η τρομάρα τους ήταν εκπληκτικά ζωγραφισμένη μέσα στα έξαλλα μάτια τους*» και καταλήγει στη μακάβρια εξόντωσή τους από το βομβαρδισμό.
- «*Τα 'χανε κι αυτοί με τους Γερμανούς, με τους Τούρκους, με τους Βουλγάρους*»: ειρωνικό σχόλιο σχετικά με την παράλογη εμπλοκή των ζώων στο μίσος του πολέμου.
- **μοναδική διαφυγή** μέσα στη σκληρή δοκιμασία των ζώων και στο ρεαλισμό της αφήγησης αποτελεί η πανηγυρική επικράτηση των φυσικών ενστίκτων, η χαρά της τροφής και της αναπαραγωγής, η χαρά και το κάλεσμα της ζωής
- Αφού μετέφεραν τα πυρομαχικά στη Μακεδονία και οι στρατιώτες έλαβαν θέση στα πολεμικά χαρακώματα, τα ζώα ξεκουράστηκαν μερικές μέρες και ξελογιάστηκαν πλήρως από τον πειρασμό της φύσης «*Όποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει*» *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι*.
- Αυτή η ερωτική τους ανάπαυλα έμελλε όμως να τους κοστίσει τη ζωή, καθώς όχι μόνο οι στρατιώτες αλλά και τα άπραγα ζώα τους έγιναν στόχος των εχθρικών βομβαρδισμών στο **μακελειό των αθώων** που επακολούθησε. Μέσα στο ξεχείλισμα της ζωής και του έρωτα ο θάνατος που απλώνεται στη λαγκάδα συγκλονίζει.
- «*Ψοφούσαν κι ανεστέναζαν σαν άνθρωποι*»: ο αφηγητής συγκρίνει το οικτρό χαραπάλεμα των ζώων με την ανθρώπινη αντίδραση μπροστά στο θάνατο, εστιάζοντας τη φρικτή σκηνή στην εικόνα των ψυχορραγούντων ζώων , τα οποία, αν και ολότελα αθώα, πληρώνουν για τις ανομίες και τα εγκλήματα των ανθρώπων.
- Μέσα στον πανικό του βομβαρδισμού ένας ημιονηγός έτρεχε πανικόβλητος με το γαϊδάρo του, χωρίς να έχει αντιληφθεί ότι ο γαϊδάρος έχει σκοτωθεί και με το ματωμένο χαλινάρι του έσερνε την κομμένη γαϊδουροκεφαλή: συγκλονιστική εικόνα που αποτυπώνει μοναδικά το παράλογο του πολέμου.
- στο τέλος της αφηγηματικής ενότητας ο συγγραφέας καταγράφει μια λεπτομέρεια σχετικά με τον αποκεφαλισμένο γαϊδάρo: «μέσα στα κλειδωμένα δόντια του» κράταγε ακόμη κίτρινες μαργαρίτες από το χαρούμενο ιντερμέδιο που προηγήθηκε του μακελειού: τραγικότητα και φρίκη.

ερωτήσεις

1. Γιατί, κατά το συγγραφέα, οι άνθρωποι πρέπει να ντρέπονται για την εμπλοκή των ζώων στον πόλεμο;
2. «μέσα στα κλειδωμένα δόντια του το ζο κρατούσε ακόμα μια τούφα κίτρινες μαργαρίτες ματωμένες»: Γιατί αυτή η εικόνα μας συγκλονίζει;
3. Καταγράψτε την περιπέτεια των ζώων,αφότου έφυγαν από το νησί ως τη στιγμή της μαζικής τους εξόντωσης.

**Τα ζα
Στρατής Μυριβήλης**

Φύλλο εργασίας

Α) Αφού κοιτάξουμε την πρώτη παράγραφο του διηγήματος του Βιζυηνού στη σελίδα 92 , ποια πιστεύετε ότι είναι η σημαντική διαφορά που παρατηρείται στην ελληνική πεζογραφία μετά από 30 χρόνια;

.....
.....

την ανανέωση στη λογοτεχνία μας ανέλαβε η «.....»
Βασική προσπάθεια των νέων λογοτεχνών είναι να συμβαδίσει η ελληνική γραφή με τα ευρωπαϊκά λογοτεχνικά ρεύματα. Να ανοίξουμε τα σύνορά μας , τους πνευματικούς ορίζοντες, να ακολουθήσουμε και αν καταφέρουμε να πρωτοπορήσουμε πάλι.

Το δικό μας μυθιστόρημα..... του Στρατή Μυριβήλη (από ποια πόλη καταγόταν;)ανήκει σε μια σειρά αντιπολεμικών έργων του μεσοπολέμου με πιο γνωστό όλων το

Β) 1η ενότητα. Δύο πρώτοι παράγραφοι. πλαγιότιτλος:

Τι είδους κείμενο μπορεί να είναι; Απομνημονεύματα, ημερολόγιο, γράμμα

Τι είδους αφήγηση έχουμε;.....

Με ποιες φράσεις δηλώνει τα αντιπολεμικά αισθήματά του ο συγγραφέας;

οι δύο παράγραφοι θα μπορούσαν να είναι ο πρόλογος σε μια έκθεση με θέμα:

Γ)2η ενότητα. Τρίτη παράγραφος. πλαγιότιτλος

Ο αφηγητής μας είναι πολεμιστής;.....

Περιμένουμε από αυτόν μια ρεαλιστική περιγραφή;.....

Με ποιες φράσεις φαίνεται ο ρεαλισμός του ;

Ένας τρόπος για να εκφράσει τα αντιπολεμικά του αισθήματα είναι και η ειρωνεία. Σε ποια σημεία φαίνεται;

τι περιμένετε να συμβεί στα

ζώα;.....

Αν θέλατε να κάνετε πιο έντονη την αδικία του θανάτου των ζώων πώς θα σκηνοθετούσατε τον χαμό τους;

Δ) 3η ενότητα πλαγιότιτλος:

Ποιο ήταν το λάθος των

γαϊδάρων;.....

Γιατί τελικά τα ζώα είναι πιο

αδικημένα;.....

Η περιγραφή είναι πάλι επιμένοντας σε

λεπτομέρειες.

Ποιος είναι ο στόχος του;

Ποιες λέξεις μεταφέρουν τη φρίκη του για το θάνατο των ζώων;

Το κείμενο θα μπορούσε να τελειώσει εδώ. Αφήνει για επίλογο το

πιο..... επεισόδιο. Γιατί επιλέγει την τελευταία λεπτομέρεια με τις μαργαρίτες;

αφού παρατηρήσετε τον γνωστό πίνακα του Πικάσο, τη Γκουέρνικα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα δύο έργα «συζητούν» μεταξύ τους ;

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

«Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά»

Υπόθεση

Το χρονικό της φιλίας του Καζαντζάκη και του Ζορμπά και της επιχείρησης λιγνίτη που οργάνωσαν στην Πραστοβά της Μάνης. Στο μυθιστόρημα, ο Γιώργης Ζορμπάς μετονομάζεται σε Αλέξη Ζορμπά και η δράση μεταφέρεται στην Κρήτη. Οι δυο τους συναντιούνται στον Πειραιά· εντυπωσιασμένος από το πάθος και τον αντισυμβατικό χαρακτήρα του Ζορμπά, ο αφηγητής τον προσλαμβάνει ως επιστάτη. Στην Κρήτη, εγκαθίστανται στο ξενοδοχείο της Μαντάμ Ορτάνς, μιας ξεπεσμένης σαντζέας, που δεν αργεί να γίνει ερωμένη του Ζορμπά. Σύντομα αποδεικνύεται ότι το λιγνιτωρυχείο ήταν ένα πρόσχημα· ο αφηγητής δεν ενδιαφέρεται για κέρδη και επιχειρήσεις, αλλά αναζητεί απαντήσεις στα φιλοσοφικά ερωτήματα που τον τυραννούν. Με την απλή λογική του και την πείρα του πολύτάραχου βίου του, ο Ζορμπάς του δείχνει ότι οι απαντήσεις - αν υπάρχουν - δεν βρίσκονται στα βιβλία, αλλά μέσα στην ίδια τη ζωή, αρκεί να τη ζει κανείς με πάθος, λυτρωμένος από ελπίδες και προσδοκίες.

Πληροφορίες για τη συγγραφή

Γράφεται στην Αίγινα το 1941, με τον αρχικό τίτλο *Το συναξάρι του Ζορμπά*. Η τελική μορφή του ολοκληρώνεται το 1943. Μέρος του προλόγου δημοσιεύεται στο περ. *Κρητικές σελίδες*, τχ. 11-12 (Δεκ. 1936 - Ιαν. 1937) 290-292· πιθανότατα, ο Καζαντζάκης σχεδίαζε από τότε το μυθιστόρημα.

Νίκος Καζαντζάκης

Εργοβιογραφικά στοιχεία

Ο Καζαντζάκης γεννήθηκε το 1883 στο χωριό Βαρβάρους, σήμερα Μυρτιά του Ηρακλείου Κρήτης και πέθανε στο Φράιμπουργκ της Γερμανίας το 1957. Ο Καζαντζάκης ως μαθητής γυμνασίου φοίτησε για λίγο σε φράγκικο σχολείο στη Νάξο λόγω της Κρητικής Επανάστασης, αλλά επέστρεψε και τελείωσε το γυμνάσιο στην Κρήτη. Ακολουθούν οι νομικές σπουδές στην Αθήνα (1902), το 1906 γίνεται αριστούχος διδάκτορας της Νομικής και το 1912 υπηρέτησε ως εθελοντής στον πόλεμο. Είναι δημοτικιστής, μέλος του Εκπαιδευτικού Ομίλου, τον ενδιαφέρει η εκπαίδευση και συγγράφει πέντε αναγνωστικά δημοτικού με τη βοήθεια της Γαλάτειας και με την υπογραφή της το 1914. Στο έργο του συχνά διερευνώνται παιδαγωγικές απόψεις, όπως: «[...] δεν μπορούσαμε πια ν' ακούμε για οξείες και περισπωμένες. Κι ίσια ίσια ένα πουλί είχε καθίσει στο πλατάνι της αυλής του σκολειού και κελαηδούσε. Τότε ένας μαθητής, χλωμός, κοκκινομάλλης, που 'χε έρθει εφέτο στο χωριό, Νικολιό τον έλεγαν, δε βάσταξε, σήκωσε το δάχτυλο:—Σώπα, δάσκαλε, φώναξε. σώπα, δάσκαλε, ν' ακούσουμε το πουλί!» (Αναφορά στον Γκρέκο, «Δημοτικό Σκολειό», σελ. 69).

Η γραφή του Καζαντζάκη είναι δυναμική και παραστατική. Οι μικροϊστορίες που αφηγείται αποτελούν υλικό για να οδηγηθεί είτε στην αναζήτηση της ελληνικότητας είτε στη μεταφυσική αγωνία σχετικά με τον σκοπό του ανθρώπου, το χρέος και τον θάνατο. Ο Νίκος Καζαντζάκης είναι πνεύμα παθιασμένο, είναι ένα κράμα διονυσιασμού και απολλώνειας αρμονίας, αισθησιασμού και πνευματικότητας. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι το έργο του είναι έργο

ιδεών που επιδιώκει να συγκροτήσει έναν ιδανικό κόσμο, έναν κόσμο ουτοπικό, όπου πλεονάζει η αγωνία για τον άνθρωπο. Στη γραφή του, διαπλέκεται η εμπειρία με τον στοχασμό, με πορεία από τα πράγματα στις υψηλές ιδέες, στην ελευθερία, στο νόημα της ζωής, στα υπαρξιακά ερωτήματα, στην εσωτερική Κραυγή, στον Ανήφορο και στο Χρέος. Ο Καζαντζάκης, που είναι άριστος χειριστής της ελληνικής γλώσσας και αναζητάει την ελληνικότητα στη διαχρονική μας παράδοση, λόγια και λαϊκή, γράφει στη δημοτική με πολλά κρητικά ιδιώματα.

Από το 1906, αρχίζει να εκδίδει τα πρώτα του έργα (Όφης και Κρίνο, τα θεατρικά Ξημερώνει, Πρωτομάστορας κ.ά.). Ασχολείται με τη φιλοσοφία, τη μετάφραση, το θέατρο, την ποίηση. Θεωρούσε έργο της ζωής του την Οδύσσεια με 33333 στίχους, της οποίας προηγήθηκαν άλλες έξι γραφές με περισσότερους στίχους. Έγινε γνωστός από την ταξιδιωτική λογοτεχνία του και κυρίως από τα μυθιστορήματα. Με τον φίλο του Άγγελο Σικελιανό ταξιδεύει στο Άγιο Όρος και οραματίζονται ο καθένας με τον δικό του τρόπο έναν καλύτερο κόσμο. Χρηματίζει διευθυντής στο Υπουργείο Περιθάλψεως επί Ελ. Βενιζέλου κατά τα έτη 1920-22. Από το 1926, ταξιδεύει πολύ και γράφει. Έτσι, προέκυψαν τα Ταξιδεύοντας. Από το 1942 έως το 1953, μεταφράζει μαζί με τον καθηγητή Ι. Κακριδή την Ομήρου Ιλιάδα, το γνωστό σχολικό βιβλίο. Το 1949 αρχίζει να γράφει τα έργα του Καπετάν Μιχάλης και Αδερφοφάδες με αναφορά στον εμφύλιο. Σημαντικό έργο είναι και η Αναφορά στον Γκρέκο, τον παππού καθοδηγητή του, όπως λέει. Το 1951 γράφει το μυθιστόρημα Ο Τελευταίος Πειρασμός και το 1954 το Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά. Το 1956 γράφει το έργο Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται, που γίνεται κινηματογραφικό σενάριο το 1957. Μετέφρασε Νίτσε, Μπίχνερ, Πλάτωνα, Δάντη, Ου. Τζέιμς κ.ά. Επίσης, το έργο του μεταφράστηκε σε πολλές ξένες γλώσσες. Εργάστηκε ως σύμβουλος σε θέματα λογοτεχνίας στην Ουνέσκο και τιμήθηκε με το βραβείο ειρήνης.

Ο Καζαντζάκης ζει σε ταραγμένη εποχή για την Ελλάδα και τον κόσμο και σε αυτό το πλαίσιο μπορεί να εξηγηθεί το ηρωικό στοιχείο του έργου του και η ανάγκη ο γιος να ξεπεράσει τον παππού και τον πατέρα κάνοντας το χρέος του, όπως αποτυπώνεται στην Αναφορά στο Γκρέκο. Θήτευσε σε διάφορες κοσμοθεωρίες, αλλά επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τη φιλοσοφία του Νίτσε και του Μπερκσόν και από τη θεωρία της εξέλιξης του Δαρβίνου. Το φιλοσοφικό πιστεύω του Καζαντζάκη αποκτά συγκροτημένη μορφή στην Ασκητική. Τον απασχολούν τα θέματα: ενότητα ζωής, σκέψης και έργου, ελευθερία του ατόμου, ζωή -θάνατος, πούθε ερχόμαστε και πού πάμε κ.ά.

Στο μυθιστόρημα Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά, που αρχίζει να γράφει από το 1941, ο χρόνος της αφήγησης μετατίθεται και στην προπολεμική περίοδο και ο χώρος είναι η Κρήτη. Εδώ, κυριαρχεί η περσόνα του Ζορμπά, ενός αντινοσηριαρχικού ανθρώπου. Το έργο στήνεται πάνω στην αντίθεση δύο βασικών χαρακτήρων, του πνευματικού και του ανθρώπου με τη ζωική δύναμη, και φαίνεται ότι υπερέχει ο βιταλισμός του Νίτσε που εκπροσωπείται από τον Ζορμπά. Η γυναίκα στο έργο του Καζαντζάκη άλλοτε είναι σκεύος ηδονής, διάβολος της αμαρτίας, άλλοτε ανελεύθερη, που προσκολλάται στον άντρα, όπως η Λόλα στον Ζορμπά, ή όπως η άλλοτε κοσμοπολίτισσα Μαντάμ Ορτάνς, που παρακαλεί τον Ζορμπά να την παντρευτεί. Βέβαια από τα πορτρέτα των γυναικών δεν λείπει και η αγιοποιημένη Παναγιά. Συνολικά μελετώντας το έργο του Ν. Καζαντζάκη, μπορούμε να πούμε ότι η αισθητική του αναδύεται από την οργάνωση του στοχασμού στη λογική της αντίθεσης: ζωή-θάνατος, φόβος-τόλμη, ηρωισμός, παράδεισος-κόλαση, ναι όχι, αλήθεια-ψέμα, πνεύμα-ύλη. Το μυθιστορηματικό του έργο συνθέτει μια πολυπρόσωπη βιοπαράσταση με εικόνες από τη ζωή, που εμπλουτίζονται από περιγραφές της κρητικής γης και των προσώπων και από εφευρετικά επεισόδια. Νους και ψυχή διαπλέκονται, οι εμπειρίες αντλούνται είτε από την Ελλάδα είτε από την οικουμένη με αναγωγή του εμπειρικού στην αίσθηση του συνόλου. Στη ροή του λόγου του, συνυπάρχει το καθημερινό με το δραματικό, το αληθινό με το ψεύτικο, το λυρικό με το ρεαλιστικό, το αστειό με το σοβαρό και έτσι το ύφος του μπορεί να θεωρηθεί γκροτέσκο. Ο ήρωας Ζορμπάς βρίσκει τον παράδεισο στη γη, στη γυναίκα, στις απολαύσεις και στο χορό και λυτρώνεται από τη διαπάλη ψυχής και σώματος, π.χ. «Χύθηκε στο χορό [...]. Τίναζε η ψυχή το κορμί, μα αυτό έπεφτε. [...]»

(Αλέξης Ζορμπάς, σελ. 94).

Η κριτική για το έργο του

«Ο Καζαντζάκης έμεινε φетиχιστικά προσηλωμένος στα ηρωικά ιδεώδη που υποτιμούν τα προβλήματα της κοινής ανθρώπινης διάστασης».

(Mario Vitti, 1978, Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αθήνα: Οδυσσέας, σελ. 306)

«Την ενότητά του την παίρνει αυτός ο κόσμος [ο λογοτεχνικός κόσμος του Καζαντζάκη] όχι από την ανύπαρκτη οργανική ομοιογένεια των υλικών, όσο από τον παλμό του ίδιου του δημιουργού».

(Κ. Θ. Δημαράς, 1975, Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αθήνα: Ίκαρος, σελ. 441)

Για το έργο Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά

«Η γραφή του σε ύφος του προφορικού λόγου, με το καθημερινό λεξιλόγιο, το στοχασμό και τη λαϊκή θυμοσοφία για τη ζωή και τα προβλήματά της αναμινύει το σοβαρό με το ευτράπελο και γίνεται ένα ύφος γκροτέσκο [...]. Ανάμεσα στους στοχασμούς προέχει εκείνος που αφορά το νόημα της ελευθερίας, το οποίο διαπερνά όλα τα έργα του, όπως και τα έργα Αλέξης Ζορμπάς και Αναφορά στο Γκρέκο, και αποκρυσταλλώνεται στο ταφικό του επίγραμμα “Δεν ελπίζω τίποτα, δεν φοβάμαι τίποτα, είμαι λεύτερος”. Το επιτύμβιο επίγραμμα συνομιλεί με τον Λουκιανό (Δημώνακτος Βίος, §19-20), με τον Κορνάρο (Ερωτόκριτος, Ε1017-1022) και ενδοκειμενικά με την Ασκητική, το Βραχόκηπο, τον Αλέξη Ζορμπά: “Του λόγου αφεντικό, έχεις μακρύ σπάγγο, πας κι έρχεσαι, θαρρείς πως είσαι λεύτερος. μα το σπάγγο δεν τον κόβεις. Κι άμα δεν κόψεις το σπάγγο...” (Αλέξης Ζορμπάς σελ. 354). [...] Το θέμα της ελευθερίας παρουσιάζεται με αναβαθμούς ως την απόλυτη αναγκαιότητα “-Λεύτεροι./ -Λευτερωμένοι κι από τη λευτεριά πιο πέρα” (Αναφορά στον Γκρέκο, σελ. 592)».

(Χρ. Αργυροπούλου, 2004, «Καζαντζάκης και Οικουμενικότητα, από τη γραφή στο στοχασμό του Ν. Καζαντζάκη», Θαλλώ, τεύχος 15, Χανιά: σελ. 200)

Η ταινία Zorba the Greek

Η ταινία Zorba the Greek (Ζορμπάς ο Έλληνας) είναι αμερικανική ταινία της δεκαετίας του 1960, σε σκηνοθεσία Μιχάλη Κακογιάννη με τους Άντονι Κουίν, Άλαν Μπέιτς, Ειρήνη Παππά και Σωτήρη Μουστάκα. Είναι βασισμένη στο βιβλίο του Νίκου Καζαντζάκη Αλέξης Ζορμπάς. Η ταινία απέσπασε τρία βραβεία Όσκαρ το 1964, με σημαντικότερο το Όσκαρ β' γυναικείου ρόλου για την ερμηνεία της Λίλα Κέντροβα, στο ρόλο της Μαντάμ Ορντάνς. Τη μουσική της ταινίας την οποία έγραψε ο Μίκης Θεοδωράκης έγινε παγκοσμίως γνωστή ως Συρτάκι. Οι σκηνές της ταινίας γυρίστηκαν στην Κρήτη.

Παραγωγή: ΗΠΑ - Βρετανία - Ελλάδα Σκηνοθεσία: Μιχάλης Κακογιάννης

Πρωταγωνιστούν: Αντονι Κουίν, Άλαν Μπέιτς, Ειρήνη Παππά, Λίλα Κέντροβα, Σωτήρης Μουστάκας, Άννα Κυριακού, Ελένη Ανουσάκη, Γιώργος Βογιατζής

Περίληψη

Ο Αλέξης Ζορμπάς, ήρωας του γνωστού μυθιστορήματος του Νίκου Καζαντζάκη, είναι μια μεγάλη διεθνής επιτυχία που άλλαξε την εικόνα της Ελλάδας στο παγκόσμιο κοινό. Ο κινηματογραφικός Ζορμπάς, που τον υποδύεται με σπάνια αυθεντικότητα ο Αντονι Κουίν, είναι ανοιχτόκαρδος, με το χαμόγελο στα χείλη, λίγο αγροίκος, πρώτος στο να ξεδεύει τα λεφτά των άλλων, έχει το καταφερτζίδικο δαιμόνιο του Έλληνα, αλλά και την τσαπατσουλιά του. Λέει σοφές κουβέντες, δεν απελπίζεται ποτέ, είναι πολυλογάς, ματάκιας, γυναικάς, χορευταράς, εκφράζει τον πόνο και τη χαρά μέσα από το τραγούδι, το χορό, το πιστό και το σαντούρι του. Προστάτης ανυπεράσπιστων γυναικών, θεωρεί μεγαλύτερη αμαρτία το να μη δώσεις σημασία σε μια γυναίκα που σε θέλει, περιπλανώμενος και τυχοδιώκτης, είναι η ενσάρκωση του μεσογειακού πάθους, δίπλα στον συγκρατημένο Αγγλο διανοούμενο, που τον υποδύεται ένας έξοχος, ως συνήθως, Άλαν Μπέιτς. Όσκαρ ασπρόμαυρης φωτογραφίας, σκηνογραφίας, β' γυναικείου ρόλου.

Στρατής Μυριβήλης
1892 – 1969

Από τους σημαντικότερους πεζογράφους μας, ο Στράτης Μυριβήλης ανήκει στη γενιά του '30, αν και μεγαλύτερης ηλικίας. Γεννήθηκε ως Ευστράτιος Σταματόπουλος το 1892 στην τουρκοκρατούμενη Συκαμιά της Λέσβου. Μέτριος μαθητής, στο δημοτικό αποφοιτά το 1909 από το Γυμνάσιο Μυτιλήνης. Από τα μαθητικά του χρόνια έρχεται σε επαφή με σημαντικά κείμενα του δημοτικισμού, που διαμορφώνουν τη λογοτεχνική και γλωσσική του συνείδηση. Κείμενά του δημοσιεύονται ήδη σε περιοδικά της Σμύρνης και της Μυτιλήνης.

Το 1912 τον βρίσκουμε να φοιτά στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών, εργαζόμενος συγχρόνως ως δημοσιογράφος. Το Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς διακόπτει τις σπουδές του και κατατάσσεται ως εθελοντής στο στρατό. Λαμβάνει μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους, τραυματίζεται στη μάχη του Κιλκίς το 1913 και επιστρέφει στην Αθήνα. Η Λέσβος είναι ήδη απελευθερωμένη από τον τουρκικό ζυγό και ο Μυριβήλης αποφασίζει να επιστρέψει στα πάτρια εδάφη, όπου εργάζεται ως δημοσιογράφος. Το 1915 κυκλοφορεί το πρώτο βιβλίο του, τη συλλογή διηγημάτων «Κόκκινες Ιστορίες».

Το 1917, κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, στρατεύεται εκ νέου και λαμβάνει μέρος στις επιχειρήσεις στη Μακεδονία. Εκεί αρχίζει να γράφει το αριστούργημά του «Η Ζωή εν Τάφω». Το 1920 παντρεύεται την προσφυγοπούλα Ελένη Δημητρίου και αποκτούν τρία παιδιά. Λαμβάνει μέρος και στη Μικρασιατική Εκστρατεία και μετά την καταστροφή επιστρέφει δια μέσου Θράκης στη Μυτιλήνη. Θα παραμείνει στο νησί ως το 1932, οπότε επιστρέφει στην Αθήνα. Κύρια επαγγελματική του απασχόληση όλο αυτό το διάστημα παραμένει η δημοσιογραφία.

Το 1924 δημοσιεύει σε πρώτη έκδοση το «Η Ζωή εν τάφω», το οποίο θα γίνει γνωστό και θα σημειώσει μεγάλη επιτυχία στη δεύτερη έκδοσή του το 1930, όταν θα λάβει την οριστική μορφή του. Πρόκειται για ένα αντιπολεμικό μυθιστόρημα με τη μορφή ημερολογίου, επικό, ρεαλιστικό, αλλά και λυρικό. Κεντρικό πρόσωπο, ο φοιτητής - λοχίας Αντώνης Κωστούλας, που καταγράφει στο ημερολόγιό του, όχι την ηρωική, αλλά τη φρικτή πραγματικότητα του πολέμου.

Ακολούθησε ένα ακόμη σπουδαίο μυθιστόρημά του, «Η Δασκάλα με τα χρυσά μάτια» (1933), που μεταφέρθηκε στη μικρή οθόνη από τον Κώστα Αριστόπουλο το 1978. Η ατμόσφαιρα του πολέμου είναι κι εδώ παρούσα, καθώς ο ήρωας επιστρέφει από τον πόλεμο στη Μυτιλήνη, όπου βασανίζεται ανάμεσα στο σεβασμό προς τη μνήμη του σκοτωμένου φίλου του και στον έρωτα που αισθάνεται για τη χήρα εκείνου.

Το 1938 ο Μυριβήλης διορίζεται στη Βιβλιοθήκη της Βουλής, ενώ από το 1946 έως το 1950 είναι διευθυντής προγράμματος στο Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας. Το 1958 εκλέγεται τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

Εξακολουθεί με εντατικούς ρυθμούς τη λογοτεχνική του παραγωγή με μια σειρά από διηγήματα, τα οποία συγκέντρωνε σε βιβλία, χαρακτηρίζοντάς τα κάθε φορά και με διαφορετικό χρώμα: «Το πράσινο βιβλίο» (1935), «Το γαλάζιο βιβλίο» (1939), «Το κόκκινο βιβλίο» (1952) και «Το βυσσινί βιβλίο» (1959).

Ένα από τα διηγήματα του «Γαλάζιου Βιβλίου» το επεξεργάστηκε περισσότερο για να προκύψει η θαυμάσια νουβέλα «Βασίλης ο Αρβανίτης» (1943). Είναι η ιστορία ενός λαϊκού ανθρώπου, γεμάτου ομορφιά και ζωική ορμή, που περιφρονεί τις κοινωνικές συμβάσεις. Ξεπερνά, όμως, το όριο και φθάνει στην «ύβρη» και μαζί στην καταστροφή. Με αρκετή καθυστέρηση, ο Μυριβήλης μας δίνει ένα ακόμη μυθιστόρημα το 1949, την «Παναγιά τη Γοργόνα», την ιστορία μερικών προσφύγων που εγκαθίστανται σ' ένα παραθαλάσσιο χωριό της Μυτιλήνης.

Ο Στράτης Μυριβήλης τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Πεζογραφίας το 1949 και προτάθηκε τρεις φορές για το Νόμπελ. Η αγάπη για τη ζωή, για τον άνθρωπο και το φυσικό του περιβάλλον θα παραμείνει ο συνεκτικός ιστός της σκέψης του και ολόκληρου του έργου του. Η αντιπολεμική θεματολογία, το λυρικό και ποιητικό ύφος, η καλοδουλεμένη γλώσσα ενός μεγάλου τεχνίτη του λόγου, κατατάσσουν τον Μυριβήλη ανάμεσα στους μεγάλους συγγραφείς μας. Πέθανε στις [19 Ιουλίου](#) 1969, έπειτα από μακροχρόνια ασθένεια, σε ηλικία 78 ετών. Τα βιβλία του Στράτη Μυριβήλη κυκλοφορούν από τις εκδόσεις «ΕΣΤΙΑ».

Η ΖΩΗ ΕΝ ΤΑΦΩ

Το "Η ζωή εν τάφω" άρχισε να σχεδιάζεται μέσα στα χαρακώματα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, στην προκάλυψη του Μοναστηριού της Σερβίας. Ένα κεφάλαιο κιόλας δημοσιεύτηκε από τότε στην εφημερίδα "Νέα Ελλάδα", που 'βγαινε στη Θεσσαλονίκη το 1917. Μετά από τη Μικρασιατική Καταστροφή, το πρώτο σύνολο μπήκε, όπως αναφέρω και παραπάνω σαν επιφυλλίδα στη βδομαδιατική "Καμπάνα της Μυτιλήνης". Το ανάτυπο από εκείνη την επιφυλλίδα (1924) στάθηκε η πρώτη έκδοση του βιβλίου.

Από τότε το "Η ζωή εν τάφω" παραμένει πάντα επίκαιρο μέσα στις τρικυμιώδεις πολιτικές περιπέτειες, τους ενθουσιασμούς και τις παρεξηγήσεις...

Οι στρατιώτες περνούν ατέλειωτα μερόνυχτα, όλο στερήσεις και κακουχίες μέσα στη λάσπη, ζωντανοί-νεκροί, χωρίς στην πραγματικότητα να πολεμούν. Το κλασικό αντιπολεμικό αυτοβιογραφικό έργο του Στράτη Μυριβήλη περιγράφει με μαεστρία τον παραλογισμό και τη ματαιότητα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, του "πολέμου των χαρακωμάτων".

«ΠΟΤΕ ΘΑ ΚΑΝΕΙ ΞΑΣΤΕΡΙΑ»

παραδοσιακό ριζίτικο τραγούδι της Κρήτης

*«Πότε θα κάμει ξαστεριά-Πότε θα φλεβαρίσει,
να πάρω το (ν)τουφέκι μου-την όμορφη πατρόνα,*

*να κατεβώ στον Ομαλό-στη στράτα τω(ν) Μουσούρω(ν).
Να κάμω μάνες δίχως γυιούς-γυναίκες δίχως άντρες,
να κάμω και μωρά παιδιά-να κλαιν' δίχως μανάδες.
Να κλαιν' τη νύχτα για νερό-και την αυγή για γάλα
και τ'αποξημερώματα -για το βυζί της μάνας».*

εισαγωγή στα ριζίτικα τραγούδια

Τα ριζίτικα τραγούδια είναι ένα ιδιαίτερα λαμπρό δείγμα ποιητικής τελειότητας. Είναι παραδοσιακά τραγούδια που δεν συνοδεύονται από χορό. Δημιουργήθηκαν στις ορεινές περιοχές του νομού Χανίων και συγκεκριμένα στα Λευκά Όρη... Ο όρος "Ριζίτικα" προήλθε από την λέξη ρίζα όπου στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι οι ρίζες-πρόποδες των βουνών. Τα ριζίτικα περιέχουν δεκαπεντασύλλαβο στοίχο με ομοιοκαταληξία. Δεν είναι προϊόντα στιγμιαίας έκφρασης όπως οι μαντινάδες αλλά είναι αποτέλεσμα της συνολικής ανθρώπινης σκέψης της κρητικής ψυχής και σπάνια μιλούν για προσωπικά προβλήματα παρά μόνο για προβλήματα του ανθρώπινου γένους. Μορφολογικά, τα ριζίτικα μπορούμε να τα χωρίσουμε σε δυο μεγάλες κατηγορίες. Τα ριζίτικα "της τάβλας" και τα ριζίτικα "της στράτας". Τα ριζίτικα της τάβλας ακούγονται κατά την διάρκεια κάποιου γεύματος ή κάποιας εκδήλωσης χωρίς όμως την συνοδεία μουσικών οργάνων. Σε αντίθεση τα ριζίτικα της στράτας συνοδεύονται από μουσικά όργανα και ακούγονται κατά την διάρκεια κάποιας πορείας(π.χ γαμήλια πομπή) Πολλά ριζίτικα είναι διαχρονικά. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι του πανελλήνια γνωστού και αγαπητού ριζίτικου, «Πότε Θα Κάνει Ξαστεριά». Η ιστορία του τραγουδιού αυτού δεν σταματάει στην τουρκοκρατία· φτάνει μέχρι τις μέρες μας, όπου έγινε τραγούδι αντίστασης των φοιτητών ενάντια στη δικτατορία στην κατάληψη της νομικής σχολής τον Φλεβάρη του 1973

μια εκδοχή για το περιεχόμενο του τραγουδιού

Αρχάς του 17ου αιώνας εις την επαρχίαν των Σφακίων Κρήτης έζη μία μεγάλη οικογένεια, πλούσια και δυνατή, η οικογένεια Σκορδύλη. Συγχρόνως εις το οροπέδιον Ομαλός υπήρχε μία άλλη οικογένεια εξ ίσου ισχυρά και πολυπληθής, η οικογένεια Μουσούρη που μάλιστα διέθετε ιδικών της δρόμον, τον ονομαζόμενον «στράτα των Μουσούρων».

Εις το χωρίον Καράνου σώζεται μέχρι σήμερον μια εκκλησία που φέρει επιγραφήν ότι την έκτισαν αι οικογένειαι Μουσούρου και Βερυβάκη.

Μεταξύ αυτών των οικογενειών ανεπτύχθει ανταγωνισμός που κατέληξε εις έχθραν και τελικώς οδήγησε εις αμοιβαίας εκδικήσεις, («βεντέττες»), πράγμα όχι ασυνήθιστον εις την Κρήτην. Τα θύματα υπήρξαν πολλά κι' από τας δύο πλευράς.

Εις το Ιστορικόν Αρχεϊόν Κρήτης ευρίσκεται επιστολή του τότε Κυβερνήτου της περιοχής Κυρνεΐρο, προς τον Αρχηγό της Οικογενείας Σκορδύλη με την οποίαν τον συμβουλεύει να συμφιλιωθεί με την οικογένειαν των Μουσούρων και να σταματήσει ο αλληλοσπαραγμός, πλην όμως ματαίως. Εκείνη την εποχή της Ενετοκρατίας εκυκλοφόρησαν εις την Κρήτη τα πρώτα ατομικά πυροβόλα όπλα, τα οποία εθεωρούντο σημαντικό απόκτημα και ο ιδιοκτήτης των τα εβάπτιζε με ονόματα.

Εις το τραγούδι το όπλον ονομάζεται «πατρόνα κι' ο κάτοχός του, προφανώς ένας Σκορδύλης, συνέθεσε το ποίημα και τραγουδεί, ότι περιμένει να Φλεβαρίσει, ν' ανοίξει δηλαδή ο καιρός, να κατέβει εις τον Ομαλό, να μεταβή εις την στράτα των Μουσούρων δια να συνεχίσει την «βεντέτα», τα «οικογενειακά», όπως την λέγουν οι Κρήτες. Το τραγούδι ουδεμίαν σχέσιν έχει με Πατριωτικούς αγώνας, ούτε με την ελευθερίαν, αλλά είναι ένα τραγούδι προσωπικής εκδικήσεως γεμάτο μίσος και απανθρωπιά, αφού θέλει να κάνη «μωρά παιδιά να κλαίνε δίχως μάνες» και «να κλαίνε τη νύχτα για νερό-και την αυγή για γάλα».

Από ηθικής πλευράς το τραγούδι διακατέχεται από φονική μανία, χωρίς να λυπάται «μάνες» και «συζύγους». Πουθενά μάλιστα δεν αναφέρει κάτι αγωνιστικό, λεβέντικο, πατριωτικό. Απλώς στάζει μίσος.

Κι' αυτό το αποτρόπαιον ποίημα το επήραν οι διάφοροι άσχετοι και το τραγουδούν ως πατριωτικόν ύμνον ελευθερίας, ενώ επρόκειτο περί τραγουδιού που ζητεί φόνον όχι τυράννων, αλλά Μουσούρων και μάλιστα εξυμνεί το εγκληματικόν να σκοτώση μανάδες! και τα μωρά να κλαίνε δίχως αυτές.

Όσοι ηρωτήθησαν δια το τραγούδι, είπον ότι είναι της... Κρητικής επανάστασεως!!!

Τους εξηγήθη η αλήθεια και προειδοποιήθησαν να το σταματήσουν μήπως αυτό αποτελέσει αφορμήν να ανανεώσει κάποιος Μουσούρος την «βεντέτα» εις βάρος των.

Πηγή: Ελληνιον Σάλπισμα. Αριθμός Δελτίου 66 (Ιανουάριος 2007), σελ 3.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ποια συναισθήματα κυριαρχούν στο τραγούδι αυτό;

Νίκος Καζαντζάκης

«Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά»

ΣΤΟΧΟΙ:

- να γνωρίσουν οι μαθητές ένα από τα σημαντικότερα έργα του Νίκου Καζαντζάκη και έναν από τους πιο γνωστούς μυθιστορηματικούς τύπους της ελληνικής και της παγκόσμιας λογοτεχνίας
- να βιώσουν το πάθος του Ζορμπά για μουσική και ζωή

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ:

η αγάπη του Ζορμπά για το σαντούρι και η σημασία της μουσικής στη ζωή του

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:

“Δεν ελπίζω τίποτα, δεν φοβάμαι τίποτα, είμαι λεύτερος”

ερμηνευτική προσέγγιση:

- Στο μυθιστόρημα Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά, που αρχίζει να γράφει από το 1941, ο χρόνος της αφήγησης μετατίθεται και στην προπολεμική περίοδο και ο χώρος είναι η Κρήτη. Εδώ, κυριαρχεί η περσόνα του Ζορμπά, ενός αντινοησιαρχικού ανθρώπου. Το έργο στήνεται πάνω στην αντίθεση δύο βασικών χαρακτήρων, του πνευματικού και του ανθρώπου με τη ζωική δύναμη, και φαίνεται ότι υπερέχει ο βιταλισμός του Νίτσε που εκπροσωπείται από τον Ζορμπά.
- Ο Καζαντζάκης στο έργο αυτό συνδυάζει στοιχεία αυτοβιογραφικά και μυθοπλασίας. Ο Ζορμπάς υπήρξε στην πραγματικότητα, παρόλο που ο συγγραφέας επινοεί αρκετά επεισόδια και αλλάζει τον τόπου όπου διαδραματίζεται η δράση (από τη Μάνη στην Κρήτη)
- Στη μυθιστορηματική δημιουργία του Ζορμπά ως πρότυπο του ανθρώπου που κινείται από μια υγιή ζωική δύναμη και ξέρει να χαίρεται τις χαρές της ζωής, ενός ανθρώπου που διαθέτει επίσης ελευθερία πνεύματος και εμπειρία των ανθρώπων, ο Καζαντζάκης οδηγήθηκε από τη θεωρία της δημιουργικής εξέλιξης του φιλοσόφου Ανρί Μπερζόν και τη βιταλιστική θεωρία του Αμερικανού ψυχολόγου Ουίλιαμ Τζαίμς.
- το κείμενο μοιράζεται ανάμεσα στην πρωτοπρόσωπη αφήγηση και το διάλογο
- «τα μάτια του περιγελαστικά, θλιμμένα, ανήσυχα, όλο φλόγα», «γοργό ελαστικό περπάτημα», «τον κοίταξα με προσοχή... μάτια που σπίθιζαν», «μαντράχαλος, κοκαλιάρης» «Το πρόσωπό του ήταν γεμάτο ζάρες,

σκαλισμένο, σαρακοτρυπημένο, σαν να το 'χαν φάει τα λιοβόρια και οι βροχές», «Με λένε και Τελέγραφο, για να με πειράξουν που 'μαι μακρύς μακρύς καλόγερος και πίτα η κεφαλή μου», «κοκαλιάρικους ώμους», «τα χέρια γεμάτα ρόζους και χαραμάδες, παραμορφωμένα και νευρικά»: η ηλικία και τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του Ζορμπά δίνονται στο κείμενο με μια επιτυχημένη ρεαλιστική περιγραφή.

- Μέσα από ένα ζωντανό διάλογο όπου διακρίνεται η ευφυΐα αλλά και η ελευθεροστομία του Ζορμπά μαθαίνουμε για την περιπετειώδη πλευρά του ήρωα και παίρνουμε μια ιδέα για τις αντιλήψεις του για τη ζωή και την άποψή του για τη λειτουργία και την αναγκαιότητα της καλλιτεχνικής δημιουργίας: «Τι θα πει τέχνη, έρωτας της ομορφιάς, αγνότητα, πάθος – ο εργάτης ετούτος μού το ξεδιάλυνε με τα πιο απλά ανθρώπινα λόγια»
- το σαντούρι και η σχέση του Ζορμπά με αυτό που τον συντροφεύει από τη νεαρή του ηλικία στις χαρές και τις λύπες αποτελεί το θέμα του β' μέρους του αποσπάσμάτος μας. Ιδιαίτερα τονίζεται η μεγάλη του επιθυμία να μάθει την τέχνη αυτή «Έδωκα ό,τι είχα και δεν είχα κι αγόρασα ένα σαντούρι... πλερωμή!» αλλά και η τρυφερότητα με την οποία το παρουσιάζει στο συγγραφέα «Άνοιξαν με προσοχή και τρυφεράδα ... αγαπημένο σώμα μη μας κρυώσει»

➤ ΕΡΓΑΣΙΑ

Βρείτε μέσα στο κείμενο τις απόψεις του Αλέξη Ζορμπά για τα εξής θέματα:

- για τη δουλειά:

.....

.....

.....

.....

- για το νου του ανθρώπου και για τον τρόπο λήψης αποφάσεων.

.....

.....

.....

.....

- για τη σκοπό της τέχνης:

.....

.....

.....

.....

- για την οικογένεια:

.....
.....
.....
.....

➤ **ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ**

1. Να αφηγηθείτε τη γνωριμία του Αλέξη Ζορμπά με το σαντούρι και να αναφερθείτε στην αξία της μουσικής στη ζωή του.
2. «Τι θα πει τέχνη... λόγια»: Γιατί ένας συγγραφέας που τόσα πολλά έχει διαβάσει περί τέχνης θεωρεί σοφά τα λόγια του Ζορμπά; Συμμερίζεστε το θαυμασμό του συγγραφέα για το Ζορμπά και γιατί; Αξιοποιήστε στην απάντησή σας και το ακόλουθο απόσπασμα από το *Φάουστ* του Γκαίτε:
*Μην έχεις τα βιβλία γι' άγια βρύση,
όπου για πάντα ξεδιψά κανείς;
Ποτέ σου τη δροσιά δε θα τη βρεις,
αν μέσα απ' την ψυχή δε σου αναβρύσει.*

Δημήτρης Χατζής, Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου

Κάποιοι μπορεί να σκεφθούν σήμερα ότι τα βιβλία του Χατζή έχουν παλιώσει. Ο αιφνιδιασμός τότε γίνεται εντονότερος από το μαστίγωμα της γραφής του. Όχι μόνο γιατί η αγωνία της παλαιάς κοινωνίας που υποχωρεί μπροστά στον «νέο κόσμο» που έρχεται είναι πάντα εξίσου διαβρωτική, αλλά και χάρη στη δύναμη της τεχνικής του Δημήτρη Χατζή. Είναι ένα είδος συγγραφικής δεξιοτεχνίας που μοιάζει να έχει χαθεί και αυτό όπως χάθηκαν και οι τέχνες των ταμπάκηδων και των βαρελάδων που περιγράφει στα πρώτα διηγήματά του...

Ο ίδιος ο Χατζής έχει εξηγήσει εκτενώς το «μουσικό» του, το οποίο συνοψίζεται στη ρήση «η τέχνη είναι κατασκευή». «Γέλασα πάρα πολύ κάποτε» είχε πει «όταν ένας κριτικός, θέλοντας να με παινέψει, έγραψε πως τα διηγήματά μου είναι βγαλμένα με μια ανάσα. Και γέλασα γιατί εγώ ήξερα πως το καθένα τους είναι βγαλμένο με εκατό ανάσες, μέσα σε μια διάρκεια τεσσάρων ή πέντε χρόνων για το

καθένα. Μέσα σ' αυτή τη μακριά διαδικασία, τη βασανιστική επεξεργασία, όλα τα στοιχεία του κάθε διηγήματος έπρεπε να γίνουν κύβοι κανονικοί κύβοι, τόσο κλειστοί και τελειωμένοι που (το δοκίμασα μερικές φορές) μπορούν να αλλάζουν θέση μέσα στο διήγημα ώσπου να βρουν την τελική τους τοποθέτηση. Κύβοι λοιπόν». Αυτή η επίπονη επεξεργασία είχε ως αποτέλεσμα τις πιο συγκινητικές σελίδες της μεταπολεμικής πεζογραφίας μας.

Το Διπλό Βιβλίο

Το Διπλό Βιβλίο ξεκίνησε να γράφεται από το Δημήτρη Χατζή τα τελευταία χρόνια της παραμονής του στην Ουγγαρία και ολοκληρώθηκε το 1975 (εκδ. 1976), χρονιά κατά την οποία ο συγγραφέας επαναπατρίστηκε οριστικά στην Ελλάδα. Στο μεταξύ είχε βιώσει πάνω από 25 χρόνια εξορίας σε χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, όπου λογοτεχνικά κυριαρχούσε το ρεύμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού.

Το Διπλό Βιβλίο παρουσιάζεται ως ένα βιβλίο ρεαλιστικό. Απώτερος σκοπός του συγγραφέα είναι να καταδείξει και να επισημάνει την επίδραση του σύγχρονου πολιτισμού στον άνθρωπο, ο οποίος καλείται να ζήσει μια συνεχώς διαμορφούμενη καθημερινότητα. Ο συγγραφέας επιλέγει ως θέμα την περιγραφή της μετανάστευσης, ένα οξύ πρόβλημα της εποχής, με στόχο την κατάδειξη της τραγικότητας του ανθρώπου που βιώνει το αδιέξοδο της προόδου.

Πλέκοντας έναν ιστό θεμάτων γύρω από το κύριο πρόσωπο, ο Δ. Χατζής πραγματεύεται ζητήματα όπως η μετανάστευση, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, η διαφορά της μεταπολεμικής Ελλάδας από τη μεταπολεμική Γερμανία, η Αντίσταση, ο Εμφύλιος και η χρεοκοπία των ηθών, η τεχνοκρατική επέλαση, η αποξένωση και η απώλεια της ταυτότητας, η αλληλεγγύη μεταξύ των εργαζομένων, ο ρόλος του διανοούμενου στη σύγχρονη εποχή.

Στο Διπλό Βιβλίο δεν μπορεί να μην ανιχνεύσει κανείς την ιδεολογική πορεία του Δ.Χατζή. Ο συγγραφέας έχει διαπιστώσει ότι ο κόσμος που διαδέχτηκε τον προηγούμενο δεν είναι αυτός που ονειρεύτηκαν ο ίδιος και οι ομοϊδεάτες του. Απογοητεύεται, γιατί τα πανανθρώπινα οράματα απαξιώθηκαν, τα ιδανικά και ο αγώνας γι' αυτά έμειναν αδικαίωτα. Η μεταπολεμική κατάσταση τόσο στην Ελλάδα όσο και στον υπόλοιπο σύγχρονο κόσμο τον αποθαρρύνει, γιατί οδηγεί σε νέα εξαθλίωση και μοναξιά το σύγχρονο άνθρωπο. Η δική του απογοήτευση και η αγωνία του για το μέλλον της Ελλάδας μεταφέρονται και στα πρόσωπα του βιβλίου του, τα οποία τριγυρνούν παγιδευμένα και σαστισμένα σ' έναν κόσμο θρυμματισμένο, που δεν είναι φτιαγμένος στα μέτρα του ανθρώπου. Γι' αυτό και ο «συγγραφέας»-πρόσωπο του μυθιστορήματος που προσπαθεί να γράψει ένα δικό του βιβλίο- δεν κατορθώνει να ολοκληρώσει τις ιστορίες των ηρώων του. Η ολοκλήρωσή τους είναι κάτι που τον ξεπερνά. Παραμένει αμήχανος, γιατί δεν μπορεί να δει τη συνέχειά τους, γιατί δεν υπάρχει καμιά βεβαιότητα για να στηριχτεί πάνω της και να διακρίνει έναν ενδεχόμενο δρόμο για τον καθένα τους. Ωστόσο, το βιβλίο δεν ολοκληρώνεται απαισιόδοξα. Στην τελευταία του παράγραφο ξεχωρίζουν οι λέξεις ελπίδα και Ελλάδα. Όλα αλλάζουν, μετασχηματίζονται χάρη στον ίδιο τον άνθρωπο. Έτσι και η Ελλάδα θα απαγκιστρωθεί από το παρελθόν και θα βρει τελικά τη δική της θέση μέσα στο σύγχρονο κόσμο, μέσα στην Ευρώπη.

Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου: η ουτοπία της επιστροφής

Το Διπλό βιβλίο συγκροτείται από δεκαοκτώ ιστορίες με θέμα τη ζωή των Ελλήνων εργατών στη Γερμανία. Στο απόσπασμα «Η τελευταία αρκούδα της Πίνδου», στο πρόσωπο του ήρωα, Σκουρογιάννη καταδεικνύεται ο χαρακτηριστικός τύπος του απλοϊκού, αμόρφωτου Έλληνα, ο οποίος αναγκάζεται από το στενό περιβάλλον του χωριού να καταφύγει στη μετανάστευση για βιοποριστικούς λόγους. Ο συγγραφέας, χωρίς την παραμικρή εκζήτηση, μας παρουσιάζει τη νοσταλγία του ήρωα για την επιστροφή του στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Ο Σκουρογιάννης στη Γερμανία, καθηλωμένος στο βιωματικό παρελθόν του, δεν εντάσσεται στην εκεί πραγματικότητα και δεν επικοινωνεί με τους Έλληνες συμπατριώτες του. Οδηγείται στη μοναξιά, την οποία καρτερικά υπομένει με τη βαθιά πεποίθηση ότι, όταν θα επιστρέψει στο χωριό του, θα ξαναβρεί τον πρότερο τρόπο ζωής. Όταν τελικά μετά από είκοσι χρόνια καταφέρνει να επιστρέψει στο «Ντομπρίνοβο» αντιμετωπίζει την τεχνολογική πρόοδο και τους οικονομικούς μετασχηματισμούς που έχουν διαφοροποιήσει όχι μόνο το περιβάλλον του χωριού, αλλά και τους συγχωριανούς του. Η επάνοδος στην πατρίδα αποβαίνει γι' αυτόν μια νέα αποδημία. Η επανασύνδεση με την παλιά ζωή θα πραγματοποιηθεί μόνο μέσω της τελευταίας αρκούδας του Πίνδου, που του προσφέρει τη συντροφιά της υποκαθιστώντας την ανθρώπινη παρουσία.

Οι βασικοί χαρακτήρες του αποσπάσματος:

Ο Σκουρογιάννης ζει στη Γερμανία για 20 χρόνια αλλά δεν έχει κανένα ψυχικό δέσιμο με τον τόπο αυτό. Νοσταλγώντας την Ελλάδα, επιλέγει συνειδητά τη μοναξιά και η ανάμνηση του χωριού του φαίνεται ότι του δίνει θάρρος και δύναμη. Εκεί θέλει να επιστρέψει για να πάρει την ανταμοιβή των τόσων χρόνων δουλειάς (1η χρονική περίοδος). Επιστρέφει στην πατρίδα του αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας αλλά η εξιδανικευμένη εικόνα του χωριού του έχει αλλάξει, έχει φθαρεί. Η ψυχική απομάκρυνση από τους συγχωριανούς του τον απογοητεύει. Τα θέματα που τους απασχολούν είναι τα λεφτά, οι επιχειρήσεις, αυτά που θέλουν να αποκτήσουν. Οι ανθρώπινοι δεσμοί και η ανθρωπιά στη μικρή κοινωνία του χωριού του έχουν αντικατασταθεί από την απληστία και το συμφέρον των αποξενωμένων πια κατοίκων της περιοχής. Η αστικοποίηση που ο ίδιος βίωσε στη Γερμανία, έχει τώρα μεταφερθεί στην Ελλάδα και οι άνθρωποι του τόπου του έχουν αλλάξει (2η χρονική περίοδος). Αποφασίζει να απομακρυνθεί από τους φιλοχρήματους συγγενείς του, να ξεφύγει από το συμβιβασμό. Η ελληνική φύση και η αρκούδα είναι τα μόνα στοιχεία που του θυμίζουν τον πραγματικό πλούτο του χωριού του (3η χρονική περίοδος). Το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται, αποδεικνύει την προδομένη, γεμάτη συμβιβασμούς ζωή του.

Οι Έλληνες της σύγχρονης Ελλάδας: Μέσα από τους χαρακτήρες που πλάθει ο Χατζής χαρτογραφείται η ελληνική κοινωνία. Το ήθος και ο τρόπος σκέψης τους αντικατοπτρίζουν τον κοινωνικό μετασχηματισμό που χαρακτηρίζει την Ελλάδα των δεκαετιών μετά τον εμφύλιο. Μέσα από την ανάλυση των χαρακτήρων και των συνθηκών της ζωής τους, φαίνονται τα σαθρά θεμέλια του κοινωνικού συστήματος, που έχουν οι ίδιοι δημιουργήσει. Οι συγχωριανοί του Σκουρογιάννη έχουν αλλάξει και έχουν υποταχθεί, ηθελημένα ή όχι, στα ζητούμενα της εποχής τους: χρήμα, κέρδος, συμφέρον.

Αφήγηση – Διάρθρωση

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο τριτοπρόσωπος αφηγητής δεν συμμετέχει στα αφηγημένα δρώμενα και είναι επομένως ετεροδιηγητικός, παντογνώστης αφηγητής, ενώ η εστίαση είναι μηδενική.

Ο αφηγημένος μύθος είναι ουσιαστικά το ταξίδι της επιστροφής του Σκουρογιάννη στην πατρίδα, ο νόστος του ήρωα στο χωριό του. Αυτός, όμως, ο κεντρικός άξονας του μύθου παίρνει ξεχωριστό νόημα, καθώς διαπλέκεται με τις εκτεταμένες αναδρομικές μνήμες από τα χρόνια της ξενιτιάς στη Γερμανία και με το πολύχρονο όνειρο του ήρωα να γυρίσει κάποια μέρα στο χωριό του. Άρα ο συνολικός αφηγημένος μύθος κινείται σε τρία διαφορετικά επίπεδα: 1) το παρελθόν του Σκουρογιάννη στη Γερμανία (τεχνική αναδρομών), 2) τον πόθο του Σκουρογιάννη να γυρίσει στο χωριό του (τεχνική προβολής στο μέλλον), 3) τον παροντικό χρόνο του Σκουρογιάννη στο Ντομπρίνοβο.

Οι χρονικές φάσεις που πέρασε η ζωή του Σκουρογιάννη στο απόσπασμα και τα αντίστοιχα προσωπικά του αισθήματα είναι :

- Ο εικοσάχρονος ξενιτεμός στη Γερμανία. (Τον πνίγουν νοσταλγία για την πατρίδα, θλίψη και απογοήτευση για τη μονοτονία της εργασίας του.)
- Η ημέρα που πήρε τη σύνταξή του ο Σκουρογιάννης. (Νιώθει αδημονία, ψυχική ένταση.)
- Το ταξίδι της επιστροφής. (Αισθάνεται οικειότητα, ασφάλεια, ανακούφιση.)
- Οι πρώτες μέρες στο χωριό του. (Η χαρά και η συγκίνηση του Σκουρογιάννη μετατρέπονται σταδιακά σε απογοήτευση, θλίψη για τον καταναλωτικό τρόπο ζωής και σε πικρή διάψευση των ονείρων του. Η μοναξιά και η αποξένωση που αισθάνεται ανάμεσα στους συγχωριανούς του τον αναγκάζουν να αναζητήσει τη γνησιότητα στα ανόθευτα από τον πολιτισμό δάση της Ηπείρου.)
- Η έξοδός του προς τη φύση του χωριού του. (Βρίσκει επιτέλους τη χαρά και την ανακούφιση της επιστροφής που τόσο νοσάλησε.)

Ερωτήσεις

1. Πώς νιώθει ο Σκουρογιάννης μετά την επιστροφή του στην πατρίδα και γιατί αναπολεί τους φίλους του στο ελληνικό καφενείο της Γερμανίας;
2. Γιατί ο Σκουρογιάννης προτίμησε να μην επισκεφτεί την πατρίδα του στη διάρκεια της εικοσάχρονης μετανάστευσής του; Πώς θα ενεργούσατε εσείς στη θέση του και γιατί;
3. Συγκρίνετε τη σημασία που έχει η Ιθάκη για τον ομιλητή του καθαφικού ποιήματος και το ηπειρωτικό χωριό Ντομπρίνοβο για το Δημήτριο Σκουρογιάννη στο απόσπασμα του Δ. Χατζή.

Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη,
να εύχεται νάναι μακρύς ο δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπας,
τον θυμωμένο Ποσειδώνα μη φοβάσαι,
τέτοια στον δρόμο σου ποτέ σου δεν θα βρεις,

αν μέν' η σκέψις σου υψηλή, αν εκλεκτή
συγκίνησις το πνεύμα και το σώμα σου αγγίζει.
Τους Λαιστρυγόνας και τους Κύκλωπας,
τον άγριο Ποσειδώνα δεν θα συναντήσεις,
αν δεν τους κουβανείς μες στην ψυχή σου,
αν η ψυχή σου δεν τους στήνει εμπρός σου.

Να εύχεται νάναι μακρύς ο δρόμος.
Πολλά τα καλοκαιρινά πρωιά να είναι
που με τι ευχαρίστησι, με τι χαρά
θα μπαίνεις σε λιμένας πρωτοειδωμένους·
να σταματήσεις σ' εμπορεία Φοινικικά,
και τες καλές πραγμάτειες ν' αποκτήσεις,
σεντέφια και κοράλλια, κεχριμπάρια κ' έβενους,
και ηδονικά μυρωδικά κάθε λογής,
όσο μπορείς πιο άφθονα ηδονικά μυρωδικά·
σε πόλεις Αιγυπτιακές πολλές να πας,
να μάθεις και να μάθεις απ' τους σπουδασμένους.

Πάντα στον νου σου νάχεις την Ιθάκη.
Το φθάσιμον εκεί είν' ο προορισμός σου.
Αλλά μη βιάζεις το ταξίδι διόλου.
Καλλίτερα χρόνια πολλά να διαρκέσει·
και γέρος πια ν' αράξεις στο νησί,
πλούσιος με όσα κέρδισες στον δρόμο,
μη προσδοκώντας πλούτη να σε δώσει η Ιθάκη.

Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξίδι.
Χωρίς αυτήν δεν θάβγαινες στον δρόμο.
Άλλα δεν έχει να σε δώσει πια.

Κι αν πτωχική την βρεις, η Ιθάκη δεν σε γέλασε.
Έτσι σοφός που έγινες, με τόση πείρα,
ήδη θα το κατάλαβες η Ιθάκη τι σημαίνουν.

(Από τα *Ποιήματα 1897-1933*, Ίκαρος 1984)

Η τελευταία αρκούδα της Πίνδου

Δ. ΧΑΤΖΗΣ

Ο Δημήτρης Σκουρογιάννης από την Ήπειρο, μετανάστης στη Γερμανία, γυρίζει μετά από είκοσι χρόνια στο χωριό του. Όλα και όλοι όμως έχουν αλλάξει από την τεχνολογική πρόοδο και τους οικονομικούς μετασχηματισμούς. Έτσι η νοσταλγία που τον κρατούσε στη ξενιτιά μετατρέπεται εδώ σε απογοήτευση και πίκρα.

Εκείνη η ξαφνική βροχούλα τα 'κανε όλα, απ' αυτήν γίνηκαν όλα. Πήρε πάλι τον κατήφορο για τη ρευματιά, πήρε τον ανήφορο για το δάσος. Εκεί τον έπιασε. Στάθηκε όσο να περάσει - πέρασε γρήγορα. Πήρε πάλι τον ανήφορο σιγά-σιγά για το ξέφωτο. Ο ήλιος πρόβαλε πάλι, ο τόπος απόμεινε υγρός, όλο το μικρό λιβάδι. Έκατσε στη συνηθισμένη του θέση - ήτανε σήμερα πολύ λυπημένος, δεν τ' άνοιξε το δισάκι του -

καθόταν εκεί λυπημένος. Ολομόναχος - εντάξει. Διωγμένος, καταδιωγμένος - από ποιον; Γιατί;

Κι ολότελα ξαφνικά τα 'δε μπροστά του. Σηκώθηκε, τα κοίταξε, ξανακοίταξε - δε μπορεί να γελιότανε, τα 'ξερε. Ήταν αυτά. Τ' αρκουδίστικα χνάρια, τα μεγάλα πέλματα. Αυτή 'ταν. Η αρκούδα του Σμόλικα, του Πάπιγκου, της Πολιάνας - η Μάρω του Πίνδου. Και ζούσε ακόμα. Ζούσε κι αυτή. Η λύπη του σκόρπισε μονομιάς - η καρδιά του χτύπησε δυνατά, τον παλμό της βουνίσιας του ράτσας, της δικής του της γης. Σαν τώρα μονάχα να 'φτασε εκεί, τώρα μονάχα να 'χε γυρίσει. Αυτά τα χνάρια γινόντανε τώρα, ξαναγινόνταν, η σιγουριά του η χαμένη πως είχε φτάσει σε τόπο που δεν ήταν ανύπαρκτος, που δεν ήτανε της νοσταλγίας του μόνο, της φαντασίας του - η σιγουριά που 'χε χάσει μέσα σ' αυτούς τους τρελούς, τους μισούς, τους αφιονισμένους, τους νικημένους ανθρώπους που βρήκε γυρίζοντας.

Πήγε ως την άλλη άκρη απ' το ξέφωτο, έφκιασε λίγο τον τόπο με τις παλάμες του, άδειασε εκεί το δισάκι του. Την άλλη μέρα ξεκίνησε απ' το πρωί - το ψωμί, το τυρί, που της άφησε, δεν ήταν εκεί. Της έφερε πάλι - και ζάχαρη. Και τις άλλες μέρες - κάθε μέρα. - Ε, λοιπόν, είπε ο γέρος ο Τράκας. Για μεγάλη δουλειά πας εσύ. Ξυλεία; Καλά το κατάλαβα. - Και βέβαια, είπε αυτός χωρίς δυσκολία. - Θα γράψω αμέσως στα παιδιά μου στη Λάρισα. Γι' αυτό δεν τα 'θελες τα καθαριστήρια. - Και βέβαια, είπε πάλι ο Σκουρογιάννης, μεγάλη δουλειά. - Αυτό μελετάς εκεί πάνω που πας; - Αυτό. - Καλά κάνεις. Το 'ξερα εγώ.

Και το μελετούσε. Πάρα πολύ. Μέρα με μέρα με το φαί που της άφηνε στην ίδια θέση. Όσπου την είδε. Ξεπρόβαλε μέσα απ' τα δέντρα. Στάθηκε μια στιγμή - τράβηξε ύστερα για τη θέση που της άφηνε το φαί. Τον είδε, τρόμαξε, έκανε να φύγει πίσω - έμεινε εκεί. Αυτός την κοιτούσε ασάλευτος. Πρέπει να 'τανε μικρή, θηλυκιά, δε θα 'ταν ακόμα δύο χρονών. Μείναν έτσι - και κοιτάζονταν. Ο τελευταίος άνθρωπος του Ντορμπίνοβου κι η τελευταία αρκουδίτσα της Πίνδου στάθηκαν εκεί στο ξέφωτο εκείνο του δάσους, από τις δυο τις μεριές του και κοιταζόντανε. Δύσπιστα, δισταχτικά και καχύποπτα - χωρίς να μπορούνε να φύγουν - δεν είχανε πού να πάνε.

Την άλλη μέρα τ' άρχιζε πια το μεγάλο παιχνίδι. Γέμισε τον τορβά του, πήρε μαζί του και το μεγάλο δίκοπο μαχαίρι. Έκατσε στη θέση του και περίμενε. Την ίδια ώρα, τη χτεσινή, το ζώο ξαναπρόβαλε μέσ' απ' τα δέντρα. Ξανασταθήκανε μια στιγμή και κοιταχτήκανε πάλι. Άνοιξε το δισάκι του, του πέταξε ένα κομμάτι ψωμί. Το ζώο το πήρε, πήγε τώρα κοντύτερα. Και τρίτο - ακόμα κοντύτερα. Ήτανε τόσο κοντά, που χρειάστηκε να κρατάει τη λαβή του μαχαιριού του. Του πέταξε ύστερα μια σακουλίτσα ζάχαρη - όλα πήγανε καλά για σήμερα.

Και πήγανε και τις άλλες μέρες. Και το ζώο πλησίαζε κάθε φορά περισσότερο, τρία μέτρα, δύο μέτρα, ένα μέτρο, μισό. - Και πώς πάμε; ρώτησε ο Τράκας. - Τελειώνει, είπε αυτός, έρχεται πια το φθινόπωρο. Και τελείωσε στ' αλήθεια. Άπλωσε πια και το χέρι του μια χούφτα ζάχαρη. Η αρκούδα πήγε και το 'γλειψε. Και την άλλη μέρα - και την παράλλη κ' έμεινε δίπλα του, περιμένοντας. Και τότες αυτός άπλωσε τα χέρια του και της αγκάλιασε το κεφάλι. Το ζώο τ' άφησε μ' εμπιστοσύνη μέσα στα χέρια του. Ξεχείλισμα της δικής του λύπης, της μοναξιάς, της απελπισίας του - έσφιξε τ' αγαπημένο κεφάλι μέσα στα χέρια του. Η αρκουδίτσα τανύστηκε ένιωσε μέσα στα χέρια του το σπαρτάρισμα του αζευγάρωτου θηλυκού. Έτσι όπως ήτανε έσκυψε και το φίλησε στο κούτελο, το ζώο μούγκρισε, στα δικά του μάτια ανέβηκαν τα δάκρυα,

τόσον καιρό κρατημένα. - Τελειώσαμε, του 'πε του Τράκα. - Έγραψα πια στα παιδιά, είπε κείνος.

Το φθινόπωρο φτάνει πάντα γρήγορα στον Πίνδο - τον Οκτώβρη συννεφιάζει πια, αρχίζει κιόλας το κρύο. Ο Σκουρογιάννης κατάλαβε - η ώρα της αρκούδας του για το χειμωνιάτικο ύπνο της κόντευε. Έβλεπε τα μάτια της και μισόκλειναν κάποτε, το κεφάλι της βάραινε. Κάθεται δίπλα του, του γλείφει κάποτε και το χέρι μα το φαΐ του από μέρα σε μέρα όλο λιγότερο γίνεται.

Αυτή τον πήγε στη χειμωνιάτικη τρύπα της - μια μεγάλη κουφάλα και τρία πεύκα τριγύρω. Αυτός κουβάλησε ζάχαρη, της την έβαλε σε μια γαβάθα - να την βρει ξυπνώντας την άνοιξη. Ξάπλωσε το ζώο, του χάιδεψε αυτός το κεφάλι στο κούτελο, όπως χαϊδεύουνε τα σκυλιά. Μισάνοιξε μια φορά τα μάτια του πάλι - όλο και βάραινε έγειρε το κεφάλι του. Αυτός έσκυψε, το χάιδεψε καναδυό φορές - είχε κοιμηθεί. Τελείωσε. Σηκώθηκε να φύγει. Ξαναστάθηκε μια στιγμή στην άκρη της κουφάλας: - Κοιμήσου εσύ, ερ' μου πουλί μου, κοιμήσου τώρα. Θα ξαναβρεθούμε την άνοιξη; Ιμείς οι δυο απομείναμαν σε τούτον τον τόπο - κανένας άλλος - δεν έμεινε τίποτα εδώ. Και κατέβηκε στο ερημωμένο χωριό, που δεν είχε να κάνει τίποτα, τετράδιπλα ορφανεμένος.

Δ. Χατζής (1913-1981): Σημαντικός Νεοέλληνας πεζογράφος από τα Γιάννενα. Έργα του: Το τέλος της μικρής μας πόλης, Το διπλό βιβλίο κ.ά.

Α. Ανάγνωση κατανόηση του κειμένου 1. Ποιο είναι το θεματικό κέντρο του αποσπάσματος; Μπορείς να βάλεις ένα δικό σου τίτλο στο απόσπασμα; 2. Πώς κλιμακώνεται και με ποιους εκφραστικούς τρόπους αποδίδεται η ψυχική αντίδραση του Σκουρογιάννη στη γνωριμία του με την αρκούδα;

Πηγές:

- [Το Διπλό Βιβλίο – Δημήτρη Χατζή \(Υποστηρικτικό υλικό για τον καθηγητή\).](#) Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων
- [Βενετία Αποστολίδου. Δημήτρης Χατζής,» Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου»:](#) [Η ουτοπία της επιστροφής.](#) Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων 2005-2007 (Διδακτικές προτάσεις για το μάθημα της Λογοτεχνίας γ' Γυμνασίου). Επιμέλεια: Βενετία Αποστολίδου και Ελένη Χοντολίδου. Αθήνα 2007
- [Το Διπλό βιβλίο για το σημερινό μας κόσμο,](#) του Παναγιώτη Νούτσου, Αυγή , 26/6/2011
- http://www.archive.gr/print.php?type=N&item_id=96

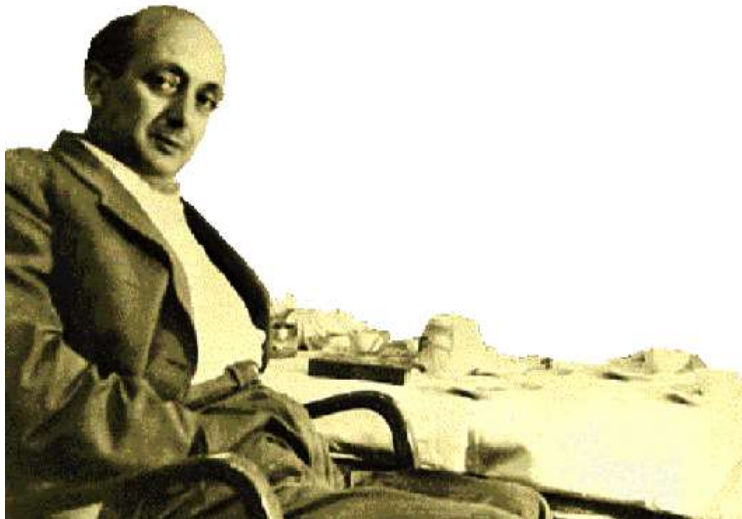
Βιβλιογραφία:

- Αποστολίδου Βενετία, *Λογοτεχνία και Ιστορία στη μεταπολεμική αριστερά. Η παρέμβαση του Δημήτρη Χατζή*, Πόλις 2003
- Η λέξη, τχ. 144, 1998 (αφιέρωμα)
- Μηλιώνης Χριστόφορος, «Δ. Χατζής: Το διπλό βιβλίο», *Με το νήμα της Αριάδνης*, Σοκόλης 1991, σελ. 91-102

- Παγανός Γιώργος, *Η μεταπολεμική πεζογραφία*, τόμ. 8, Σοκόλης 1988, σελ. 172-205

- Νικήτας Παρίσης, *Η ερμηνεία των αφηγηματικών κειμένων για την γ' Γυμνασίου*. Μεταίχμιο. Αθήνα. 2006

- Ζαχαρίας Λιγνός και Γ. Μαρκαντωνάτος, *Αναγνώσεις Λογοτεχνικών Κειμένων για την γ' Γυμνασίου*. Αθήνα. 2006

Παράλληλα κείμενα:

- [Απόσπασμα από την «Τελευταία αρκούδα του Πίνδου»](#), όπου εξιστορείται η συνάντηση του Σκουρογιάννη με την αρκουδίτσα. (Άσκηση: Να συσχετίσετε τον τίτλο με την υπόθεση του αποσπάσματος).

- [Ο γυρισμός του ξενιτεμένου του Γιώργου Σεφέρη](#) (Άσκηση: Να συγκριθούν τα δύο κείμενα ως προς το αίσθημα που βασανίζει τους δύο ξενους και τις αλλαγές που διαπιστώνουν στην πατρίδα τους).

- [Ιθάκη του Καβάφη](#) (Άσκηση: Να συγκρίνετε τη σημασία που έχει η Ιθάκη για τον ομιλητή του καβαφικού ποιήματος και το ηπειρώτικο χωριό Ντομπρίνοβο για τον Δημήτριο Σκουρογιάννη στο απόσπασμα από το έργο του Δ. Χατζή).

Η μικρού μήκους ταινία «Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου» (παραγωγής Ε.Ε.Κ.) σκηνοθετήθηκε από τη Μέμη Σπυράτου και προβλήθηκε στις κινηματογραφικές αίθουσες το 1990. Το σενάριο είναι βασισμένο στο ομώνυμο απόσπασμα του Δημήτρη Χατζή που βρίσκεται στο μυθιστόρημα του «το Διπλό βιβλίο». Πρωταγωνιστεί ο **Χρήστος Καλαβρούζος**:

Δ. Χατζή « Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου»

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Πώς ζει ο Σκουρόγιαννης στη Γερμανία; Εγκλιματίζεται στην εκεί ζωή;

.....

.....

.....

.....

Πού οφείλεται η ψυχική απομάκρυνση του Σκουρογιάννη από τους συντοπίτες του;

.....

.....

.....

Γιατί και προς ποιες περιοχές ξενιτεύονται οι Ντομπρινοβίτες; Πώς επιδρά στον τόπο τους η μετανάστευσή τους;

.....

.....

.....

Χαρακτηριστικά αφηγητή:

.....

.....

.....

Γράψτε κατά σειρά τις χρονικές φάσεις από τις οποίες πέρασε η ζωή του Σκουρογιάννη και τα αισθήματα που τις συνόδευσαν.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Γιατί ο Σκουρογιάννης νοσταλγεί τους φίλους του στο ελληνικό καφενείο της Γερμανίας;

.....
.....
.....
Γιατί ο Σκουρογιάννης σταμάτησε να λέει «Ιμείς εδώ στο Ντομπρίνοβον»,
όταν έφτασε στον τόπο του;

.....
.....
.....
Συσχετίστε τον τίτλο του διήγηματος με την υπόθεση του αποσπάσματος.

..... Συγκρίνετε τη σημασία που
έχει η Ιθάκη για τον ομιλητή του καθαφικού ποιήματος και το ηπειρωτικό
χωριό Ντομπρίνοβο για το Δημήτριο Σκουρογιάννη στο απόσπασμα του
Δ. Χατζή.

.....
.....
Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη,
να εύχεσαι νάναι μακρύς ο δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπας,
τον θυμωμένο Ποσειδώνα μη φοβάσαι,
τέτοια στον δρόμο σου ποτέ σου δεν θα βρεις,
αν μόν' η σκέψις σου υψηλή, αν εκλεκτή
συγκίνησις το πνεύμα και το σώμα σου αγγίζει.
Τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπας,
τον άγριο Ποσειδώνα δεν θα συναντήσεις,
αν δεν τους κουβανείς μες στην ψυχή σου,
αν η ψυχή σου δεν τους στήνει εμπρός σου.

Να εύχεσαι νάναι μακρύς ο δρόμος.
Πολλά τα καλοκαιρινά πρωιά να είναι
που με τι ευχαρίστησι, με τι χαρά
θα μπαίνεις σε λιμένας πρωτοειδωμένους·
να σταματήσεις σ' εμπορεία Φοινικικά,
και τες καλές πραγμάτειες ν' αποκτήσεις,
σεντέφια και κοράλλια, κεχριμπάρια κ' έβενους,
και ηδονικά μυρωδικά κάθε λογής,
όσο μπορείς πιο άφθονα ηδονικά μυρωδικά·
σε πόλεις Αιγυπτιακές πολλές να πας,
να μάθεις και να μάθεις απ' τους σπουδασμένους.

Πάντα στον νου σου νάχεις την Ιθάκη.

Το φθάσιμον εκεί είν' ο προορισμός σου.
Αλλά μη βιάζεις το ταξείδι διόλου.
Καλλίτερα χρόνια πολλά να διαρκέσει·
και γέρος πια ν' αράξεις στο νησί,
πλούσιος με όσα κέρδισες στον δρόμο,
μη προσδοκώντας πλούτη να σε δώσει η Ιθάκη.

Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξείδι.
Χωρίς αυτήν δεν θάβγαινες στον δρόμο.
Αλλά δεν έχει να σε δώσει πια.

Κι αν πτωχική την βρεις, η Ιθάκη δεν σε γέλασε.
Έτσι σοφός που έγινες, με τόση πείρα,
ήδη θα το κατάλαβες η Ιθάκη τι σημαίνουν.